

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Cochemská praxe – interdisciplinární
spolupráce v zájmu dítěte**

Bc. Sylva Heulerová, DiS.

Diplomová práce

Studijní program: Sociální politika a sociální práce (NMgr.)

vedoucí práce: Doc. PhDr. David Urban, PhD.

Praha 2022

Prague College of Psychosocial Studies

**Cochem Practice – Interdisciplinary
Cooperation in the Interests of the Child**

Bc. Sylva Heulerová, DiS.

The Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. David Urban, PhD.

Praha 2022

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou/diplomovou práci vypracoval/a samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych v mojí práci poděkovala především vedoucímu práce, který byl se mnou trpělivý a svým přístupem mě podporoval. V neposlední řadě také rodině, která mi vytvořila prostor, abych mohla práci napsat.

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá interdisciplinární spoluprací služeb poskytujících podporu a doprovázení rodinám, jež se mohou v důsledku rozpadu vztahu rodičů ocitnout v obtížné životní situaci. Cílem obecné části práce je podat informace o aktérech mezioborové spolupráce. Následně je zde popsán jeden z přístupů a tím je Cochemská praxe. Autorka v praktické části provádí kvalitativní výzkum rozhovorů s pracovníky sociálně právní ochrany dětí, kteří jsou v případě soudního jednání o úpravě poměrů vůči dětem ustanoveni kolizním opatrovníkem v řízení za nezletilé děti.

Klíčová slova

Interdisciplinární spolupráce, rodiče a děti, edukace, Cochemská praxe

Abstract:

This diploma thesis focuses on the interdisciplinary collaboration of services providing support and accompaniment to families who may find themselves in a difficult life situation due to a divorce of the parents. The aim of this general part of the thesis is to provide information about the actors of interdisciplinary collaboration. Subsequently, one approach is described, and this is the Cochem practice. In the practical part, the author conducts qualitative research on interviews with welfare workers - social and legal protection of children, who are appointed as conflict guardians in court proceedings for minor children in case of a court hearing on the adjustment of their relationships.

Key words:

Interdisciplinary collaborationm paternts and child, education, Cochem practice

OBSAH

1	Úvod.....	6
2	Rodina a rozvod	9
3	Subjekty interdisciplinární spolupráce	12
3.1	Rodiče a dítě	13
3.2	Soud	15
3.3	Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD)	16
3.4	Nestátní neziskové organizace - poradny	17
3.5	Mediační centra.....	17
3.6	Advokáti.....	18
3.7	Soudní znalci.....	19
3.8	Součinnost aktérů interdisciplinární spolupráce	19
4	Cochemská praxe	20
4.1	System versus přístup	21
4.2	Vznik Cochemské praxe	21
4.3	Co je Cochemská praxe	21
4.4	Pilíře Cochemské praxe	22
5	Proces opatrovnického řízení s přístupem Cochemské praxe	23
5.1	Podání návrhu k soudu.....	25
5.1.1	Jiný soudní rok	25
5.2	Navázání kontaktu rodičů, popř. dítěte se sociálním pracovníkem OSPOD ...	26
5.2.1	Kontakt sociálního pracovníka OSPOD a rodičů	26
5.2.2	Kontakt sociálního pracovníka OSPOD a dítěte	28
5.2.3	Kontakt OSPOD a dalších aktérů interdisciplinární spolupráce	29
5.3	První neformální jednání u soudu	29
5.4	Intervence v rámci mezioborové spolupráce	30

5.5	Druhé jednání u soudu	31
5.6	Vstup znalce.....	32
5.7	Třetí jednání u soudu	33
5.8	Závěr procesu Cochemské praxe	33
6	Uplatňování Cochemské praxe v České republice	35
6.1	Cíle výzkumného šetření	35
6.2	Metodologie výzkumného šetření.....	36
6.3	Zpracování dat	41
6.4	Výsledky výzkumného šetření.....	42
7	Vyhodnocení výsledků a závěrečná diskuze	58
8	Závěr.....	63
9	Literatura	65
10	Přílohy	69
11	Bibliografické údaje	76

1 Úvod

Téma, které jsem si zvolila pro svou diplomovou práci, je nastavení a průběh interdisciplinární spolupráce v zájmu nezletilých dětí a realizace Cochemské praxe v prostředí České republiky. Důvody, jež mě vedly ke zvolení tohoto tématu, jsou jak osobní, tak pracovní. V praxi sociálního pracovníka na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsem již 15 let a jsou to právě případy rozcházejících či rozvádějících se rodičů, jež jsou pro mě obtížně uchopitelné. Přestože na našem oddělení pracuji také v pozici specialisty na týrané a zneužívané děti, nejsou tyto případy pro mě těmi nejtěžšími; těmi jsou právě případy konfliktů mezi rodiči nezletilých dětí. Důvod, jenž mě k napsání této práce vede, je nejlépe zobrazen v básni, kterou máme na chodbě našeho oddělení pověšenou jako obraz na zdi: „WESTERN: Oba chcete mít poslední slovo. Oba chcete hrát první housle. Oba chcete „Oskara“ za herecký výkon. Promítací plátno vašeho života je však plné záplat a děr po divokých potyčkách a výstřelech ve vašem soukromém westernu. Vaše děti se tiše choulí na předních sedadlech před tím plátnem, tiší rozhodčí bez hlasů, tiší svědci bez práva svědčit, tiché oběti na oltáři lidské neochoty odpouštět.“ (Škrla, 1996) Právě v tomto zamyšlení se skrývá odpověď, proč jsou pro mě případy konfliktů mezi rozcházejícími rodiči tak těžké.

Otázka toho, zda lze obecný systém nastavit, aby byl schopen včasné a efektivně znormalizovat situaci mezi rodiči, kteří se rozcházejí, a aby to bylo co nejvíce v zájmu jejich nezletilého dítěte, byla podnětem pro napsání této práce.

Institut Cochemské praxe je poměrně raný nástroj pro praxi jak soudů, tak oddělení sociálně právní ochrany dětí, jehož obsahem je alternativní způsob řešení rodičovských konfliktů. Jak na poli sociálně právní ochrany dětí, tak v praxi soudů, je při rodičovském konfliktu cílem vrátit veškeré rozhodování o nezletilém dítěti do rukou rodičů a provázet rodiče na cestě k jejich společné dohodě. Systém jako takový pak není zodpovědný za výsledek, ale za proces.

Cílem mé diplomové práce je v teoretické části popsat systém interdisciplinární spolupráce, na kterém je postaven přístup Cochemského modelu, v praktické části pak objasnit jejich využití v praxi tak, jak jsou zasazeny do prostředí České republiky.

Koncepčně je tedy práce rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické, které jsou dále členěny do jednotlivých kapitol a podkapitol, v nichž je vycházeno z metody popisné, a též z vlastních zkušeností a průzkumu. Teoretická část, s přihlédnutím k vymezenému

cíli, prezentuje oblast orientovanou na rodinu a její významné místo v životě dítěte, krátce se věnuji vymezení pojmu rodiny, tématem rodičovského konfliktu a dopady rozpadu vztahu rodičů na dítě. Dále představím jednotlivé aktéry interdisciplinární spolupráce, které mohou být rodičům a dětem nápomocni při hledání nejvhodnějšího uspořádání péče o děti. Popíšu interdisciplinární spolupráci profesí, kdy každá z nich se podílí na řešení rodičovského konfliktu především právě v rovině procesu. Soustavu mezioborové spolupráce tvoří jednotliví aktéři, v přesně definovaných rolích, znajících své kompetence, zodpovědnost a úzce spolupracují s dalšími subjekty v systému. Všichni aktéři interdisciplinární spolupráce vedou rodiče při snažení se o nalezení společného jazyka. Klíčem je skutečnost, že rodiče spolu v minulosti na základě určitých pravidel, pilířů a konsensů byli schopni komunikovat a je tedy třeba hledat cesty, jak opětovně nastartovat alespoň základní pravidla komunikace mezi rodiči a tím k jejich znovu-převzetí společné rodičovské odpovědnosti. Cílem tohoto procesu je dospět k tomu, aby dítě nepřišlo ani o jednoho z rodičů a ti byli společně ochotni a schopni jednotně převzít odpovědnost za své dítě. Pokud se společné rozhodování rodičů udrží v jejich rukách, je naděje, že jsou minimalizovány negativní účinky rozpadu vztahu rodičů na jejich děti. Budu se věnovat popisu procesu jakým jdou rodiče, kteří by měli být v rámci interdisciplinárního týmu opakovaně a dostatečně edukováni tak, aby byli schopni i po rozpadu svého vztahu zachovat plné rodičovské kompetence vůči svým dětem a bylo minimalizováno vnější zasahování do rodiny. V teorii o Cochemské praxi popíšu její vznik, obsah, pilíře a principy vedoucí ke smíru a popíšu proces soudního řízení dle Cochemské praxe.

K praktické části budu realizovat rozhovory se sociálními pracovníky OSPOD, kteří již pracují v režimu Cochemské praxe a pokusím se interpretovat poznatky, jež získám metodou kvalitativního výzkumu. Cílem je popsat praxi interdisciplinární spolupráce v pojetí prostředí České republiky, také jak se Cochemský model u nás uplatňuje, shrnout efektivní a fungující příklady, popř. identifikovat limity uplatňování Cochemského modelu, které se v rozhovorech se sociálními pracovníky objeví. V praktické části si budu stanovovat výzkumné otázky, definovat výzkumný soubor, popisovat průběh výzkumu a také definovat výsledky výzkumného šetření, jež vyhodnotím v závěrečné diskuzi s vlastní reflexí.

Ve své diplomové práci použiji dostupnou literaturu zaměřenou na téma rodiny; rozpad vztahů rodičů nezletilých dětí; dotknu se oblasti služeb, jež jsou zaměřeny na podporu

rodin s dětmi a využívající se v rámci Cochemské praxe k interdisciplinární spolupráci; zmíním metody sociální práce. Pro účely psaní této diplomové práce je čerpáno jak z právních předpisů a komentářů, tak z odborných článků, literatury, nálezů Ústavního soudu a dalších publikací pro tuto práci relevantních.

2 Rodina a rozvod

Cílem této kapitoly je popsat situaci a okolnosti, s jakými se může potýkat rodina s nezletilými dětmi za situace, že se rodiče jako partneři rozcházejí.

Rodina je základní jednotkou ve společnosti a existuje velké množství definic. Rodinu lze definovat jako „původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci“ s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů (Petrušek, Maříková, & Vodáková, 1996). Mnoho těchto základních společenských jednotek se však rozpadá. Procento rozvodovosti je dlouhodobě přes 40 %, nejnižší procento rozvodů je v posledním desetiletí za rok 2020, na což mají jistě vliv protiepidemická opatření, resp. omezení aktivity soudů v období nouzového stavu v souvislosti s pandemií koronaviru (Český statistický úřad, 2021).

Rozvod se řadí na druhé místo životních událostí způsobujících stres (Nadace Sirius, n.d.), přestože by se s ohledem na procenta rozvodovosti dalo říci, že rozvod manželství je běžnou součástí společenského života. Rozpad vztahu je v tabulce životních událostí způsobujících stresovou zátěž u dospělých hned za úmrtím partnera/partnerky, avšak určitým způsobem lze uvažovat o tom, že může být i náročnější situací než smrtí. Partner po rozvodu nezmizí, stále je možné se s ním potkávat, a pokud na svět z partnerství přišly děti, je nutné mezi sebou nadále komunikovat. Může se stát, že právě hledání cest ke společné komunikaci je pro rodiče natolik vyčerpávající, že nejsou schopni vidět své dítě, jeho rozpoložení a především jeho potřeby. Pro většinu osob znamená rozvod rozbití hlavního životního projektu, v důsledku čehož člověk může zažívat pocity křivdy, vzteku a nespravedlnosti. Dochází ke ztrátám rodinných a sociálních vazeb, k ekonomickým škodám či k nutnosti změnit bydlení (Matoušek, 2014).

Uspořádání porozvodové péče je obvykle to nejnáročnější, co rozcházející rodiče čeká. Rozpad vztahu s sebou vždy bezesporu nese emoční náboj, který rodičům brání vystoupit z bojových pozic, které zvolili.

Mohou se tak rozvíjet dočasně neřešitelné situace, z nichž rodiče bez provázení či pomoci třetí strany nejsou schopni vidět cestu ven. Odborníci hovoří o tom, že rodiče v konfliktu mnohdy nedovedou vnímat, jak okolnosti rozpadu vztahu rodičů prožívají nezletilé děti (Holá, & Hrnčířiková, 2017).

Zdravé rodičovské osobnosti dokáží v přiměřeném časovém rámci a s podporou rodiny a přátel zacílit svou pozornost na potřeby dítěte. Následně umí postupovat konstruktivně a na uspořádání péče se dokáží dohodnout. Mezi rozvádějícími se je avšak asi 20 % rodičů (Pavlát, 2012), kteří k dohodě nedospějí a potřebují podporu, provázení, v krajním případě autoritativní rozhodnutí soudu. Hlavním účelem manželství je, a to i z pohledu práva, založení rodiny a řádná výchova a péče o děti. Proto soud manželství rodičů nerozvede, dokud nejsou upravena poměry vůči jejich nezletilým dětem, čímž je rozuměna otázka, jak bude zajištěna péče a výživa jejich společných dětí (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, 2012, § 755 odst. 2a).

Odlišné názory na výchovu či péči o děti a občasné rodičovské konflikty jsou přirozenou součástí života, i v úplných rodinách. Patří k názorové odlišnosti jednotlivých lidí, mužů a žen. Většina situací souvisejících s každodenní péčí o děti, se vzděláváním, s volbou volnočasových aktivit či otázkou dalšího směřování dítěte se daří vyjasnit prostřednictvím komunikace mezi rodiči a v rodině. Jestliže však do těchto otázek k řešení vstoupí rodičovský konflikt, a především jeho emoční náboj, stávají se z běžných otázek zbraně pro boj (Rogalewiczová, 2019). A je nutné si uvědomit, že odezvy rodičovského boje na dítě jsou závažné a mohou postihnout celý život dítěte (Goleman, 2011).

Rodinný život je naší první školou emocí. V tomto intimním prostředí se učíme, co máme cítit sami k sobě a co k ostatním, co si máme o těchto pocitech myslet a jak na ně můžeme reagovat; jak máme projevovat strach či naději a jak lze tyto emoce rozeznat v tvářích našich blízkých. Toto citové vzdělávání nezahrnuje zdaleka jen to, jak se rodiče chovají k dětem nebo co jim přímo řeknou.

Děti také pozorně sledují, jak se jejich rodiče staví k vlastním citům a k citům svého partnera. Ze stovek studií jasně vyplývá, že to, jak se rodiče ke svým dětem chovají, má hluboké a trvalé následky pro citový život dítěte (s. 174 – 175).

Neopominutelným aktérem rodičovského konfliktu je dítě, aniž by se na rozporu rodičů jakýmkoliv způsobem podílelo či mělo schopnost jeho vývoj nějak ovlivnit. V těchto situacích je dítě ve velkém stresu a pod značnou emoční zátěží. Vůbec nejhorší je stav, kdy rodiče dítě do konfliktu zatahují, hovoří o druhém rodiči negativně a dítě se snaží získat na svou stranu. Dítě oba rodiče miluje a velmi strádá tím, že naslouchá pomluvám a kritice jednoho z nich. Je pak velmi obtížné, aby dítě vyjadřovalo svá skutečná přání k dalšímu zajištění své péče (Rogalewiczová, 2019).

Jaké bude mít rodičovský konflikt dopady na dítě, je ovlivněno mnoha faktory. Jsou jimi například věk dítěte, jeho povaha a osobnost, emoční odolnost dítěte či jeho zdravotní stav. Nelze přehlédnout ani samotný přístup rodičů ke konfliktu a je nepochybné, že na dítě mají napnuté vztahy mezi rodiči negativní dopad (Beck, 2009). Dlouhodobý stres způsobuje, že se dítě uzavře vůči okolí, je sklíčené nebo naopak agresivní, ovlivněný situací dítěte bývá školní prospěch, zasaženo může být i zdraví dítěte (Rogalewiczová, 2019).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že zmírnit citovou bouři mezi bývalými partnery přinejmenším do neutrální pozice je základním předpokladem toho, aby byli schopni věcně zvažovat a vystupovat a nadále fungovat jako rodiče (Matějček, & Dytrych, 1992). Rozvod může být cesta, na jejímž konci rodiče pocítí oboustrannou úlevu nebo je to začátek celoživotního konfliktu, jehož součástí jsou i děti (Říčan, & Krejčířová, 2006).

3 Subjekty interdisciplinární spolupráce

V úvodní kapitole jsem se věnovala tématu rodiny a popisem situace, jíž mohou rodiče a především děti čelit. Pokud rodiče nezvládají rozpad partnerského vztahu, což je s ohledem na emoční rozchodovou zátěž i pochopitelné, je třeba, aby pro ně byly dostupné podpůrné organizace a služby, které jim pomohou se v této těžké životní etapě zorientovat. Právě s ohledem na tyto skutečnosti vznikl kolem opatrovnických soudů, jež se zabývají úpravou poměrů nezletilých dětí mezi rozcházejícími rodiči, tým lidí interdisciplinární spolupráce, který se snaží podpořit a dostatečně edukovat rodinu a její členy, s minimálními zásahy rozhodování zvnějšku.

Cílem činnosti subjektů interdisciplinární spolupráce je podpořit rodiny s nezletilými dětmi v době, kdy se manželé rozcházejí, přestávají fungovat jako partneři, ale zůstávají rodiči. V této kapitole se budu věnovat definicím jednotlivých subjektů, jejich rolí a kompetencemi. Stěžejní pro efektivitu jsou nejen samotní aktéři, ale také komunikace mezi nimi, spolupráce, návaznost jednotlivých kroků procesu a v neposlední řadě včasnost intervence. Také vědomí všech, že příběh každé rodiny je individuální, má svá specifika a ta je vždy potřeba zohlednit (Brzobohatý et al., 2015).

Interdisciplinární spolupráce probíhá nikoliv na hierarchické úrovni, ale na horizontální formě spolupráce, kdy každá profese má stejnou důležitost a nejedná se o stav podřízenosti či nadřízenosti. Aktéři interdisciplinární spolupráce se vzájemně neřídí, ale naplňují své kompetence, které vyplývají z jejich rolí.

Subjekty interdisciplinární spolupráce spolu nejen pracují s jednotlivými rodinami, ale pravidelně se také setkávají nad koncepčními systémovými otázkami. Všechny profese se oproti předchozí praxi do určité míry stáhly z autoritativních pozic, aby přenechaly prostor autonomnímu rozhodování rodičů (Matoušek, 2014).

3.1 Rodiče a dítě

Jak jsem zmínila již na začátku předchozí kapitoly, rodina je základní jednotkou společnosti. Má svůj vývoj, vždy úzce spjatý s kulturou každé společnosti, s hodnotou a politickým kontextem doby. Podoba rodiny na začátku 20. století a nyní prošla značnou změnou. Česká rodina v současnosti vykazuje značnou dominanci žen, resp. rovnoprávnost mezi mužem a ženou. Tento trend se projevuje v plné zaměstnanosti žen, které dříve byly v domácnosti, zatímco muž byl živitelem rodiny. Práce žen je pro většinu rodin ekonomickou nezbytností, jen málo rodin by v současnosti vyšlo s jednou mzdou. Naproti tomu se muži mnohem více zapojují v domácnosti, v zajišťování domácí práce a především do péče o děti (Matoušek, 2003).

Citová vazba zažitá v rodině má velký vliv na budoucí fungování dítěte v dospělém světě. Podle arcibiskupa Anthonyho Blooma: (Bowlby, 2012).

Lidé jsou mnohem větší a mnohem silnější, než si myslíme, a když přijde nějaká neočekávaná tragédie (...) často pozorujeme, jak vyrostou do formátu, který zcela přesahuje všechna naše očekávání. Nesmíme zapomínat, že lidé jsou schopni velkých skutků, odvahy, ale nikoli v osamostatnění. (...) Potřebují pevně semknutou lidskou skupinu, v níž je každý ochoten nést břemeno těch druhých.

Cílem interdisciplinární spolupráce je stav, kdy jsou rodiče podporováni při stabilizaci jejich rodičovského vztahu a zároveň jim je veškerá zodpovědnost za uspořádání života dítěte odevzdávána zpět do jejich rukou. Jednotlivé subjekty interdisciplinární spolupráce, a to ani soud autoritativním rozsudkem, nemohou nikdy svým rozhodnutím kvalitativně nahradit dohodu rodičů o další péči o jejich společné dítě.

Při rozpadu vztahu rodičů má současná podoba rodiny bezesporu výrazný vliv na to, jak si rodiče, především otcové, představují následné uspořádání péče. Mnohem více než dřív se považují za nepostradatelnou součást života dítěte. Nechtějí být pro svého potomka pouhým finančním zdrojem života, chtějí se podílet na rozhodování o jeho směřování, tedy výběr škol, volnočasových aktivit a také zasahovat do volby povolání. Přejí si a považují za samozřejmé, že tráví s dítětem čas a pečují o něj, včetně zajištění péče i o dítě nízkého věku.

Subjekty v rámci interdisciplinární spolupráce se snaží s rodiči a dítětem pracovat s vědomím zachování rodičovství obou, jelikož ztráta jednoho z rodičů má na jedince vždy bezesporu vliv pro budoucí život. Nutným předpokladem respektování nejlepšího zájmu dítěte je práce s jeho rodiči.

Chtějí-li pomáhající organizace pomoci dítěti, kterému se rozpadá rodina, musí pomoci především jeho rodičům. Rodiče jsou od prvního setkání v rámci interdisciplinární spolupráce poučeni o rodičovské odpovědnosti (Zákon č. 89/2012 Sb., 2012, § 855-859). S přihlédnutím k tomuto zákonnému znění „rodičovství“, pomáhající subjekty podporují zachování péče obou rodičů v maximální možné míře. V rámci normálnosti je nejoptimálnější společná péče rodičů ve vazbě na právo dítěte na oba rodiče. Za situace, že není možná společná péče rodičů, následuje vyjednávání o střídavé péči nebo o péči jednoho z rodičů s maximálně možným širokým kontaktem s druhým rodičem (Šmíd, & Šínová, 2013). Je důležité také zmínit, že ruku v ruce s uspořádáním péče o společné dítě je značně důležitý vztah a kooperace rodičů. V mnoha výzkumech a literárních zdrojích je dokázáno, že rodičovský konflikt ohrožuje prosperitu dětí (Pavlát, 2012).

Uspořádání péče o dítě je vždy směřováno k potřebám dítěte a uspokojování těchto potřeb s cílem budování zdravé osobnosti jedince. Bezesporu je prvním objektem zájmu dítěte matka, resp. jedna neměnná pečující osoba, později jsou významné i další důležité objekty sociálního zájmu, kterými jsou otec, širší rodina jako celek a později skupina vrstevníků a vzorů z širšího okolí dítěte (Langmeier, & Matějček, 2011).

3.2 Soud

Na každém okresním soudě v ČR se nachází opatrovnické oddělení, jež se zabývá uspořádáním poměrů vůči nezletilým dětem po rozpadu rodiny. Řízení ve věcech péče o nezletilé se řídí zvláštním právním předpisem a to zákonem č. 292/2013 Sb. zákon o zvláštních řízeních soudních, podle tohoto zákona soudy projednávají a rozhodují jednotlivá řízení. V ustanovení § 474 odst. 1 tohoto zákona je konstatováno, že „...soud vede rodiče k nalezení smírného řešení.“ (Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, 2013, § 474 odst. 1.)

Soudce pro rodiče prezentuje největší sílu, která má pravomoc rozhodnout o věcech, na nichž se rodiče nejsou schopni dohodnout. Avšak autoritativní rozhodnutí soudu nemůže být nikdy v nejlepším zájmu dítěte už jenom z toho důvodu, že o budoucnosti dětí by měli rozhodovat především jeho rodiče. A právě to je v systému interdisciplinární spolupráce role soudců, kteří by měli vysvětlovat význam a důležitost udržení dobrého oboustranného vztahu s ohledem na zájem dítěte. Cílem by mělo být vést rodiče k opětovnému převzetí společné rodičovské odpovědnosti, objasňovat přednosti vzájemné domluvy, případně rodiče směřovat na služby, které jim pomohou za přítomnosti nezávislé osoby zprostředkovat a postupně obnovit vzájemnou komunikaci (Brzobohatý et al., 2015).

Důležité je při rozhodování o péči rodičů také zapojení dítěte. Dítěti je přiznáno participační právo spolupodílet se svým názorem a přáním na rozhodování o uspořádání péče. Nejen občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb., 2012, § 867), ale také Úmluva o právech dítěte (Viz články 12, 13 a 17 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 204/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte, 1991) se zabývá participačním právem dítěte, které nikdy nestojí naprosto mimo rodičovský konflikt, je jím pokaždé dotčeno a i v této situaci schopno zaujmout vlastní názor.

3.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD)

Rodiče jsou ze zákona zákonní zástupci nezletilého dítěte (Zákon č. 89/2012 Sb., 2012, § 865), jež hájí jeho zájmy společně a souhlasně. Avšak pokud se vztah rodičů rozpadá a dochází k zahájení soudního řízení o uspořádání péče, hrozí, že mezi rodiči dojde ke střetu zájmů a z tohoto důvodu je soudem stanoven tzv. kolizní opatrovník dítěte pro řízení (Zákon č. 89/2012 Sb., 2012, § 892 odst. 3). Tímto kolizním opatrovníkem jsou ve většině případů ustanovovány orgány sociálně právní ochrany dětí při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností příslušné dle trvalého místa bydliště nezletilého dítěte (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 61 odst. 1).

V roli kolizního opatrovníka OSPOD úzce spolupracuje s oběma rodiči, vůči rodičům si zachovává neutralitu a objektivitu. Ve vztahu k dítěti je jeho úkolem vést rozhovor s dítětem a vhodně a přiměřeně jeho věku, rozumové a emocionální vyspělosti poučit dítě o probíhajícím soudním řízení mezi rodiči. Dítě by mělo mít dostatečné množství informací odpovídajícím jeho osobní situaci tak, aby si mohlo samo vytvořit názor na další okolnosti jeho péče. Dalším úkolem kolizního opatrovníka je tento názor zjišťovat a následně zprostředkovávat soudu.

Pokud OSPOD v roli kolizního opatrovníka zjistí, že je situace rodiny složitější a je třeba rodiče či dítě odkázat na další návazné služby, stává se koordinátorem a zprostředkovatelem návazných služeb. OSPOD v roli kolizního opatrovníka je zodpovědný za proces, nikoli za výsledek (Zkušenost z praxe zaměstnání na OSPOD).

Pouze za situace, že OSPOD vyhodnotí situaci nezletilého dítěte dle § 6 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. zákon o sociálně-právní ochraně dětí jako dítě ohrožené, mění se role OSPOD s cílem zajištění nejlepšího zájmu dítěte, pro jehož dosažení je možné vystupovat i autoritativně a rodičům ukládat povinnosti s cílem stabilizovat jejich rodinné poměry ve prospěch dítěte. Veškeré následující kroky jsou zaznamenány v individuálním plánu na ochranu dítěte, který je ve stanovených intervalech zhodnocován a aktualizován s ohledem na vývoj situace.

3.4 Nestátní neziskové organizace - poradny

Do těchto organizací zahrnujeme především poskytovatele sociálních služeb dle zákona o sociálních službách pro rodiny s nezletilými dětmi, speciálně jsou to zařízení poskytující sociální poradenství (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, 2006, § 37). Jsou jimi například sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, rodinné mediace, občanské poradny, rodinné poradny či intervenční centra. Mimo sociální služby je rodinám možné zprostředkovat kontakt s psychologem, terapeutem či zapsanými mediátory dle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci. Psychologové, terapeuti, mediátoři a sociální pracovníci pracují v zařízeních sociálních služeb s klienty na základě smlouvy s klientem, kdy je spolupráce založena na dobrovolnosti a rodiče jsou partnerem poskytovatele služby, včetně toho, kdy chtějí smlouvu o spolupráci ukončit. V tomto režimu služby pracovníci organizace rodičům pomáhají, doprovázejí je a nemohou rodičům nic autoritativně ukládat nebo se něčeho domáhat.

3.5 Mediační centra

Metoda mimosoudního řešení sporů je poměrně mladou disciplínou, která byla právně ukotvena v roce 2012 a to konkrétně zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci, který nabyl účinnosti dne 1. 9. 2012. Pojem mediace má původ v anglickém slově „mediation“, jež se dá charakterizovat jako řešení sporu prostřednictvím nestranného odborníka – mediátora (Chmelíková, 2017, s. 12-15).

V rodinných mediacích často vystupují dva neutrální mediátoři, v ideálním případě muž a žena tak, aby byla zachována genderová rovnováha mezi účastníky. Mediátoři zprostředkovávají a podporují efektivní komunikaci mezi stranami, nepřicházejí se svým způsobem řešení situace, účastníky mediace nehodnotí a nekritizují (Šišková, 2012).

Mediace je založena na 4 základních pilířích, kterými jsou dobrovolnost, mlčenlivost, důvěra a neutralita. V případě nařízených mediací soudem je porušena zásada dobrovolnosti a je pak otázkou, zda může být efektivní metodou. Zda má smysl mediace nařizovat či ne, je mezi odborníky dodnes nevyjasněnou otázkou (Vlastní poznatky z komplexního výcviku v mediaci). Mlčenlivost, důvěra a neutralita mediátora jsou zachovány i v případě nařízeného mediačního sezení soudem. Výstupem z mediace je pouze to, zda dohoda vznikla, popř. její znění, nebo konstatování, že se rodiče

nedohodli. Rodiče jsou s touto skutečností seznámeni v rámci před-mediačního setkání, popř. na prvním mediačním sezení, mlčenlivost je podepsána všemi účastníky setkání. Konkrétní obsah toho, o čem rodiče hovořili, není soudu sdělován a přesná podoba případné dohody rodičů je účastníky před předáním soudu odsouhlasena (Chmelíková, 2017).

Největším přínosem mediace je skutečnost, že rodiče mají rozhodnutí o svém dítěti ve svých rukou, aniž by za ně někdo rozhodoval mimo jejich rodinný systém. Společně mají poměrně velký časový prostor ke komunikaci, vzájemné pochopení a následně v rámci mediačních setkání činit společná informovaná a svobodná rozhodnutí, která jsou dlouhodobě udržitelná (Cirbusová, & Brzobohatý, 2020, s. 6–11).

3.6 Advokáti

Advokáti, tedy právní zástupci jednoho či obou rodičů, mohou vnést do rodinných sporů kladný přínos, stejně jako mohou zastávat kontraproduktivní roli a rozdmýchávat konflikt mezi rodiči za účelem vlastního finančního zisku. Advokáti v českém právním systému nemají nikde zakotvenou povinnost se celoživotně vzdělávat, a to ani ti, kteří uvádějí své zaměření, v tomto případě na rodinné právo. Pro srovnání např. v sousedním Německu musí advokát svou odbornost prokazovat a to tak, že musí nepřetržitě advokacii vykonávat po dobu šesti let, absolvovat semináře na požadovanou specializaci, složit příslušnou zkoušku a své praktické zkušenosti v oboru prokázat určitým počtem zpracovaných případů. Zvláštním předpisem je stanovena i následná povinnost každoročního dalšího vzdělávání (Rogalewiczová, & Cirbusová, eds, 2015b).

Přesto lze konstatovat, že právní zástupce má někdy v rodičovském sporu nezastupitelnou úlohu. Je to právě on, kdo je nejbliž rodiči, který může pociťovat nespokojenost až frustraci. Advokát do případu vnáší racionalizaci a nadhled, díky kterému je schopen rodiče odvézt od nereálných požadavků a představ.

Důležitá je také skutečnost, že i za stavu, že advokát činí ve prospěch svého klienta, nesmí zapomínat na zájem dítěte. Advokát není vázán přáním klienta ve chvíli, kdy by byl v rozporu s jiným právním předpisem (Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, 1996, § 16. odst. 1).

Pokud by tedy advokát na pokyn klienta postupoval proti právu dítěte na oba dva rodiče, porušoval by Úmluvu o právech dítěte (Viz článek 7 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 204/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte.). Zájem dítěte je na prvním místě pro všechny účastníky řízení o dětech.

3.7 Soudní znalci

V případech, kdy situace nezletilého dítěte a jeho rodiny přesahuje všechny výše popsané možnosti, rodiče nenalézají vzájemné pochopení a hledání nejlepšího zájmu dítěte se jeví jako neúplné, je možné, aby soud přistoupil k nařízení znaleckých posudků. K těm soud přistupuje za situace, že se rodiče nedohodnou a jeden z nich nebo oba dva hovoří o patologiích na straně protějšího rodiče, které by mohly ohrozit zájem dítěte. V rámci znaleckého zkoumání se soudem stanovený znalec z příslušného oboru věnuje popisu výchovných kompetencí rodičů, schopnosti a ochotě rodiče přizpůsobovat své potřeby potřebám dítěte (včetně potřebě dítěte mít oba dva rodiče, tedy ochoty podporovat dítě ke kontaktu s druhým rodičem) a charakterizuje způsobilost rodiče poskytnout dítěti stabilní zázemí. Znalec nehodnotí, pouze konstatuje, co v rámci znaleckého zkoumání zjistil (Novák, 2016). Limity znaleckých posudků z praxe spatřuji především v tom, že převážně popisují minulou a stávající situaci, ale jen minimálně se zaměřují na možné řešení do budoucna.

3.8 Součinnost aktérů interdisciplinární spolupráce

Aktéři interdisciplinární spolupráce mají jednotnou edukaci mezi sebou i vůči všem rodinám. Existuje sjednocený pohled na celý proces opatrovnických řízení, na konkrétní role účastníků, jednotný výklad jak právních předpisů, tak rodinných vztahů a práv či povinností jednotlivých členů rodiny. V rámci dobře nastavené interdisciplinární spolupráce nedochází k tomu, že je každý případ mírně odlišný podmínkami, které jsou vázané na osobnost, pohled či soukromý názor odborníka.

Pro fungování jakékoliv praxe, včetně Cochemské, je důležité, aby byla postavena na funkčním systému multidisciplinární spolupráce všech odborníků, kteří však mají stejnou filosofii i cíl.

4 Cochemská praxe

V předchozí kapitole jsem se zaměřila na definování jednotlivých subjektů interdisciplinární spolupráce, které tvoří systém práce s rozcházejícími se rodiči s nezletilými dětmi. Cochemská praxe, jež je na systému interdisciplinární spolupráce založena, představuje velmi důkladně propracovaný a dokonale fungující přístup.

Vzájemná spolupráce jednotlivých zapojených profesí pomáhá řešit situace u opatrovnických soudů, jež se týkají úpravy péče a výživy o nezl. dítě, popř. kontaktu dítěte s rodiči po rozpadu rodiny. Cochemský přístup převzala Česká republika od sousedního Německa, na systému mezioborové spolupráce však mohou být vystavěny i jiné přístupy jako např. Mnichovský model (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2022), Australský systém nebo systém podpory ve Velké Británii (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2022).

Cochemskému modelu, vystavěnému na interdisciplinárním týmu, se chci specificky věnovat v rovině praxe, tedy konkrétně jak vypadá systém a proces Cochemské praxe, co je jejím cílem, jaké jsou využity prostředky, jakou metodou a co je základem Cochemské praxe. Nebudu zde popisovat práci s veřejností ani osvětu o formě mezioborové spolupráce. Aktéři v praktickém uplatnění interdisciplinární spolupráce pomáhají rodičům řešit upravení péče o jejich společné děti a nastavovat budoucí úpravu poměrů nezletilých dětí rozcházejících se rodičů. Interdisciplinární spolupráce se zaměřuje na odstranění nevědomosti rodičů o tom, jak si uspořádat poměry k dítěti, pokud se rozpadne jejich vztah.

Cochemský přístup vznikl z podstatné míry z důvodu nedostatečné komunikace mezi jednotlivými aktéry v systému, díky možným předsudkům mezi odborníky a v nejzazším případě k vzájemným nedorozuměním specialistů v soudní síni. Interdisciplinární spolupráce a její nastavení musí být univerzální a vhodné pro individuální případ každé rodiny.

4.1 Systém versus přístup

Na systému interdisciplinární spolupráce, tedy na propracované fungující síti služeb a profesí, mohou být postaveny i jiné postupy práce než definují Cochemskou praxe. Cochemská praxe je pouze jedním z přístupů, který je založený na multidisciplinární spolupráci mezi jednotlivými obory, jež participují na řešení rodičovského konfliktu (sociální pracovníci, mediátoři, psychologové, advokáti, soudní znalci a v neposlední řadě samotní soudci). V ČR byla Cochemská praxe převzata s ohledem na vznik Cochemu v sousedním Německu, s ohledem na podobné společenské uspořádání ve společnosti a shodný pohled na rodinu (Cochem.cz, 2022).

4.2 Vznik Cochemské praxe

Cochemská praxe vznikla v Německu v soudním okrsku Amstegricht Cochem, ve spolkové zemi Porýní – Falc na počátku 90. let. 20. století. Zde došlo k multidisciplinárnímu setkání, kde si představitelé jednotlivých oborů sdělili potřeby a předpojatosti s cílem efektivnější a úspěšnější činnosti (Rudolph, 2009).

V ČR si praxe nachází své příznivce i v rámci struktury systému. Systém sociálně-právní ochrany dětí a soudů byl značně zatížen rozvodovými kauzami a vyvstala otázka, jak efektivně, kvalitně a v krátkém časovém horizontu „vyřídit“ tyto kauzy. V justici získala tuto podobu přístupu a spolupráce oporu na Ministerstvu spravedlnosti, v Justiční akademii a také u některých krajských soudů. V oblasti sociální práce je stav odlišný, což je způsobené roztržitostí a nejednotností v přístupech a postupech v procesech práce napříč ČR (Nováková, 2019).

Cílem Cochemské praxe je obnovení způsobilosti rodičů společně postupovat v záležitostech týkajících se jejich společného dítěte a realizace koordinovaných postupů v rámci vytvořené interdisciplinární spolupráce všech zúčastněných profesí je prostředek, jak tohoto cíle dosáhnout (Rogalewiczová, & Círbusová, eds, 2015a).

4.3 Co je Cochemská praxe

Jedná se o přístup založený na systému interdisciplinární spolupráce, kde se jednotlivé profese zapojené v multidisciplinární součinnosti nejen znají, ale i pravidelně setkávají, uznávají a především společně komunikují a kooperují s cílem naplnění co nejlepšího zájmu a potřeb dítěte. Odborníci společně postupují ve prospěch dětí v situacích, kdy

může docházet ke střetu zájmu mezi rodiči. Rodiče doprovázejí a především dostatečně předají potřebné informace, které jim mohou dovolit vědomě přijmout odpovědnost za společné děti (Cirbusová, & Brzobohatý, 2020). Účastníci systému jsou zodpovědní za proces, nikoli za výsledek, rozhodnutí či volba je v kompetenci rodičů.

V Cochemské praxi se využívá jasně standardizovaný postup, v němž jsou srozumitelně dané role, úkoly a závazky ve spojitosti mezi všemi profesemi, které se účastní opatrovnického sporu. Průběh je zasazen do jasně daného časového rozsahu za předpokladu vzájemné aktivní součinnosti odborníků, která zaručuje provázanost, účinnost a flexibilitu. Jde o koordinovaný způsob, v němž každá z profesí ví, zda a popř. kdy do řešení rodičovského rozporu vstupuje a jak má intervence vypadat (Rogalewiczová, & Cirbusová, eds, 2015a). Jednotliví aktéři v systému kolektivně vytváří přímý tlak na rodiče, aby opětovně přebírali vlastní rodičovskou odpovědnost. Systém je cílen na rodiče za účelem znovuoobnovení komunikace na rodičovské úrovni a to tak, aby od partnerské roviny rozpadlého vztahu co nejdříve plynule přešli do své rodičovské role (Nováková, 2019). Rodiče jsou vedeni a zplnomocňováni ke společnému rozhodování, opakovaně poučováni o tom, že dítě oba rodiče velmi potřebuje a především že normální je domlouvat se.

4.4 Pilíře Cochemské praxe

Nastavení kooperace mezi jednotlivými subjekty interdisciplinární spolupráce je klíčové pro naplnění cíle a tedy co nejefektivnější přístup a řešení případů spojených s rozpadem vztahu rodičů nezletilých dětí. Důležitými pilíři jsou spolupráce, komunikace, nehodnotící přístup, včasnost, znalost kompetencí a individualita.

Participující profese musí spolupracovat, komunikovat s cílem nejlepšího zájmu dítěte, jejich přístup nesmí obsahovat hodnotící charakter, intervence s rodiči, popř. vůči dětem musí přijít včas, aktéři z jednotlivých oborů a služeb musí znát své kompetence a každý případ vyhodnocovat individuálně. Stěžejní je také opakované poučení rodičů a jejich právech a povinnostech nejen vůči nezletilým dětem, ale také v rovině rodičovství mezi sebou vzájemně.

Výsledkem soudního řízení v režii Cochemské praxe by nemělo být autoritativní rozhodnutí soudu o uspořádání poměrů kolem jejich dítěte, ale společné předsevzetí rodičů o tom, jak budou nadále společně jednat ve všech životních situacích kolem dítěte.

5 Proces opatrovnického řízení s přístupem Cochemské praxe

V následující kapitole bych ráda v časové souslednosti popsala jednotlivé etapy Cochemské praxe a vysvětlila fáze, ve kterých jednotliví aktéři interdisciplinární spolupráce vstupují do řešení situace rodiny a proč.

Cochemská praxe má předem daný a všem účastníkům známý postup, který je však přizpůsoben nejen každé individuální rodině, ale také každému prostředí, ve kterém je tato praxe praktikována, vždy s přihlédnutím ke specifickým podmínkám jednotlivých krajů, popř. okresů. V praktické části této práce se pokusím realizovat rozhovory se sociálními pracovníky z různých oblastí ČR tak, aby byly patrné různé podoby Cochemské praxe.

Stěžejní aktéři interdisciplinární spolupráce jsou soudy a OSPODY, ale i další účastníci mezioborové spolupráce musí být připraveni s rodinou spolupracovat a v případě obtíží intervenovat. Pokud nejsou služby informovány o tom, jaké řízení probíhá a jaký je jeho vývoj, nemohou později vědět, co se děje a proč, brání efektivnímu procesu a včasné intervenci v rodině. Soud hraje v celém systému hlavní a zásadní roli, je tím, kdo určuje termíny a lhůty, které by měly být co nejkratší. Významnou roli zde zastupuje i OSPOD, který je koordinátorem návazných služeb, a rodiče, popř. dítě provází celým soudním procesem, řádně rodiče poučuje o jejich právech a povinnostech nejen ve vztahu k nezletilým dětem, ale také mezi rodiči vzájemně. Všem účastníkům vyjasňuje sporná témata a otázky, které rodiče či dítě mohou napadat. Kooperuje s rodiči na tom, aby hledali možné varianty řešení jejich situace a možné podoby péče (Cirbusová, & Brzobohatý, 2019).

Následuje tabulka zjednodušeně zobrazující proces jednotlivých kroků.

Tabulka 1 Struktura procesu Cochemské praxe

STRUKTURA PROCESU COCHEMSKÉ PRAXE	
<ul style="list-style-type: none"> Rodič podává návrh na úpravu poměrů vůči nezletilému dítěti k místně příslušnému okresnímu soudu 	<p><i>SODNÍ PROCES zahájený na návrh jednoho či obou rodičů</i></p>
↓	
<ul style="list-style-type: none"> Soudce nařídí první neformální jednání ve věci podaného návrhu ve lhůtě 2, maximálně 3 týdnů od podání návrhu 	<p><i>VSTUP MÍSTNĚ PŘÍSLUŠNÉHO OSPOD</i></p>
↓	
<ul style="list-style-type: none"> Soud zároveň obratem vyrozumí OSPOD (ustanovení kolizního opatrovnictví nezletilého dítěte pro soudní řízení), který ještě před jednáním u soudu se spojí s rodinou a komunikuje s rodiči, popř. s dítětem. 	<ul style="list-style-type: none"> Rozhovor s rodiči - vždy s oběma rodiči společně, řádné poučení rodičů a rodičovské odpovědnosti, právech a povinnostech k nezletilému dítěti i k sobě navzájem. Navrácení rozhodování o dítěti do rukou rodičů. Rozhovor s dítětem - sdělení podstatných objektivních informací třetí nezavislou osobou. <u>Co dítě potřebuje:</u> informace, ujišťování (rodiče je mají rádi, i když se rodina rozpadla – zůstávají rodiči), zůstat dítětem, zachovat vztahové vazby.
↓	
<ul style="list-style-type: none"> První jednání ve věci u místně příslušného okresního soudu – dohoda rodičů potvrzená rozsudkem. 	<p><i>SODNÍ PROCES ZA PŘÍTOMNOSTI RODIČŮ A OSPOD</i></p>
↓	
<ul style="list-style-type: none"> Pokud není dohoda mezi rodiči možná, soud řízení přeruší a rodiče jsou odkázáni na návazné služby (rodinné poradny mediační centra), jejichž podpora přichází nejčastěji v časovém horizontu do 2 týdnů. 	<p><i>VSTUP SLUŽEB V RÁMCI INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE</i></p>
↓	
<ul style="list-style-type: none"> Druhé jednání ve věci u místně příslušného okresního soudu – dohoda rodičů potvrzená rozsudkem nebo soud vydá autoritativní rozhodnutí. Pouze v případě, že do situace nadále vstupují rizikové či patologické situace na straně rodičů či dítěte, může ve věci nařídít znalecké posudky 	<p><i>SODNÍ PROCES ZA PŘÍTOMNOSTI RODIČŮ A OSPOD</i></p>
↓	
<ul style="list-style-type: none"> Třetí jednání ve věci u místně příslušného okresního soudu. Vypracován znalecký posudek - dohoda rodičů potvrzená rozsudkem nebo soud vydá autoritativní rozhodnutí. 	<p><i>SODNÍ PROCES ZA PŘÍTOMNOSTI RODIČŮ A OSPOD</i></p>

Zdroj: vlastní zpracování na základě znalosti teorie

Nyní bych popsala jednotlivé fáze řízení, v němž jsou upravovány poměry vůči nezletilým dětem rozcházejících se rodičů. Důležitý je nejen proces, časování, ale především interdisciplinární spolupráce všech zúčastněných aktérů.

5.1 Podání návrhu k soudu

Na základě podaného návrhu k soudu na úpravu poměrů soud zahájí řízení o úpravu péče a výživy na nezletilé dítě. Návrh k soudu může podat jeden z rodičů či oba, lze také učinit podání společným návrhem. Řízení je zahájeno soudním usnesením, v rámci kterého je rodičům dáno základní poučení ve věci a je ustanoven kolizní opatrovník, kterým ve většině případů bývá OSPOD příslušný dle trvalého bydliště nezletilého dítěte. Samotný návrh rodiče by měl obsahovat identifikační údaje o rodičích i dětech, měl by být stručný a adekvátně popisující situaci rodičů a dětí, obzvláště by neměl obsahovat urážky a obviňování.

Místně příslušný soud, jemuž je návrh doručen, se obrací na ustanoveného opatrovníka, který je povinen se bezodkladně spojit s rodinou a to jak rodiči, tak i dítětem a na řešení jejich situace s nimi kooperovat (Šmíd, & Šínová, 2013). V praxi některých soudů je povinnost propojení rodičů a OSPOD kladena na bedra rodičů, kteří po obdržení předvolání jsou povinni kontaktovat ustanoveného kolizního opatrovníka pro řízení.

5.1.1 Jiný soudní rok

Soud může po zahájení řízení využít nástroj, jenž mu umožňuje zákon o zvláštních řízeních soudních, tzv. „jiný soudní rok. Což vypadá tak, že, že pokládá-li to soudce za příhodné, svolá k zpracování a projednání věci jiný soudní rok a přizve všechny účastníky. Zde dá soud aktérům prostor, aby k situaci sdělili svá stanoviska. Formu, místo a postup jiného soudního roku vymezuje předseda senátu opatřením. Jiný soudní rok lze realizovat mimo soudní budovu nebo vyjma běžnou úřední dobu soudu. (Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, 2013, § 18 ZŘS odst. 1. a 2.)

5.2 Navázání kontaktu rodičů, popř. dítěte se sociálním pracovníkem OSPOD

Zástupce OSPOD se obratem spojí s dotčenou rodinou a dohodne si s nimi termín společného setkání. Rodiče nesou hlavní odpovědnost za ochranu zájmů dítěte, soud, OSPOD a další aktéři interdisciplinární spolupráce vedou rodiče k tomu, aby byli schopni tuto svou roli plně realizovat. OSPOD se věnuje jak rodičům, tak dětem a mapuje, jaká je situace rodičovské komunikace a schopnosti domluvy. Přesto již při prvním jednání sociální pracovník OSPOD zajišťuje písemný souhlas rodičů s tím, že v případě potřeby bude již k prvnímu soudnímu jednání přizván odborník z oblasti rodinného poradenství či mediace (Dostálová, & Killarová, 2015).

Je také nepochybné, že pokud sdělení jednoho nebo obou rodičů na první společné schůzce na OSPOD budou taková, že budou naznačovat nebo povedou k závěrům, že se může jednat o dítě ohrožené (Zákon č. 359/1999 Sb., 1999, § 6 odst. 1), nebude sociální pracovník OSPOD nabízet pouze poradenství, ale začne vyhodnocovat míru ohrožení dítěte. Dle závěrů vyhodnocení se buď vrátí do procesu v rámci Cochemské praxe a pokračuje ve své roli manažera případu, nebo začne činit kroky, jež mu ukládá zákon (Zákon č. 359/1999 Sb.).

5.2.1 Kontakt sociálního pracovníka OSPOD a rodičů

První kontakt rodičů se sociálním pracovníkem OSPOD může sehrát v celém procesu klíčovou roli. Může se stát, že rodič vstupuje do řešení své situace, tedy k úpravě poměrů vůči společným dětem s rozcházejícím se partnerem bez dostatečných informací nebo s mylnou interpretací právních pojmů. Je tedy klíčové, aby rodiče dostali objektivní informace a poučení a výklad rodinných vazeb a v neposlední řadě také určité množství věcných možností, jak se rodičovská péče dá naplňovat (Brzobohatý, et al., 2015). Většina rodičů se s druhým rodičem svého dítěte rozchází jednou, pochopitelně jim tedy chybí zkušenosti, které jim sociální pracovník OSPOD může zprostředkovat.

Sociální pracovník OSPOD jedná vždy s oběma rodiči najednou, dává jim společně poučení o rodičovské odpovědnosti, o jejich právech a povinnostech nejen k jejich dítěti, ale také k sobě navzájem. Stěžejní je zplnomocňování rodičů ke společnému rozhodování, což je klíčová myšlenka celého procesu. Rodiče potřebují získat

informace, nadhled a odstup od emocí tak, aby byli schopni se objektivně podívat na aktuální potřeby svého dítěte. Oba rodiče mohou zažívat různé pocity, kterým nerozumí, cílem rozhovorů s rodiči je nejen pokusit se tyto pocity znormalizovat, ale vysvětlovat jim, co se právě odehrává a jaký mohou mít vzájemné negativní emoce rodičů dopad na jejich společné dítě. Naprostá většina rodičů svému dítěti rozvodem ublížit nechce, avšak jsou také jen lidmi a procházejí krizovou životní situací, která patří k nejstresovějším zážitkům v životě a často nemají kapacitu skutečně vnímat prožívání, potřeby a přání svého dítěte.

Na společném jednání se po řádném poučení obou rodičů sociální pracovník OSPOD snaží pomoci hledat společné řešení, které by vyhovovalo nejen oběma rodičům, ale především jejich společnému dítěti.

Klíčovým nástrojem v Cochemské praxi je tzv. rodičovský plán, viz příloha č. 1. Rodičovský plán je písemný dotazník, který zachycuje jednotlivé oblasti péče o dítě (reflektuje jeho potřeby a zájmy), na nichž by se měli rodiče domluvit, jestliže dochází k zániku jejich partnerského vztahu, plánují žít odloučeně a zůstává jim pouze vztah rodičovský. Rodičovský plán je určitý průvodce, který má rodičům pomoci se zamyslet nad otázkami týkajícími se budoucnosti jejich dítěte, jako například místo bydliště dítěte, zdravotní péče o dítě, vize ve vzdělávání dítěte, způsoby a domluva jak bude rozhodováno o podstatných záležitostech v životě dítěte a jak mohou rodiče postupovat v případě neshod. V tomto dokumentu rodiče společně či každý zvlášť vyjadřují své názory a postoje k různým oblastem budoucí péče (Pemová, & Ptáček, 2020). Rozhodnutí soudu o uspořádání péče nemůže zahrnovat svým obsahem všechny podrobnosti péče o dítě a kooperaci obou rodičů v ní, zatímco rodičovský plán dává možnost se nad konkrétními situacemi v budoucnu zamyslet.

Dle dohody mezi rodičem a sociálním pracovníkem OSPOD se rodiče věnují vyplňování rodičovské plánu na společném jednání nebo si dotazníky odnášejí domů a vrací se s vyplněnými na další společnou sjednanou schůzku na OSPOD.

Je důležité, aby rodiče věděli, že sociální pracovník OSPOD není spojencem ani jednoho z rodičů, nemůže hájit ani jednoho z rodičů – hájí zájmy a potřeby dítěte a jeho právo na zachování péče obou rodičů v maximální možné míře. Případná nepřátelská vzájemná stanoviska rodičů kladou nároky na vyrovnávací strategie aktérů interdisciplinární spolupráce, kteří rodiče doprovází rozvodem.

Nejen péče, ale i otázka výživného často vyvolává na straně rodičů emoce. Jedinou formou péče, u níž se výživné nestanoví, je péče společná. U všech ostatních typů péče a to jak střídavé, tak výlučné jednoho z rodičů se výživné stanovuje, vždy dle příjmů a celkových majetkových poměrů rodičů.

Řádné poučení rodičů o způsobu určování výživného pro jejich společné děti je jedním z důležitých bodů, které musí sociální pracovník OSPOD s rodičem projednat. V případě velkých finančních příjmů jednoho či obou rodičů je možné rodiče podnítit k řešení jak finance, jež není potřeba v rámci běžného výživného, dítěti spořit do budoucna (Polišenská, 2013).

5.2.2 Kontakt sociálního pracovníka OSPOD a dítěte

Rozvodem rodičů je pravděpodobně nejvíc zasaženo jejich společné dítě, tím spíše je třeba si připomenout jeho práva. Právy dětí se věnuje Úmluva o právech dítěte, občanský zákoník, ale také zákon o sociálně právní ochraně dětí.

Dítě má právo na svobodu projevu (Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016).

Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit svůj vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit (Zákon č. 89/2012 Sb., 2012, § 875 odst. 2).

Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte (Zákon č. 359/1999 Sb., 1999, § 8 odst. 1).

Sociální pracovník OSPOD je pro dítě zdrojem objektivních informací a má dítěti přiměřenou a citlivou formou vysvětlit proces rozvodu rodičů, resp. toho, co se týká péče o něj. V mnoha případech se jedná pouze o nadstavbu toho, co již dobře zvládli rodiče – dítě náležitou formou seznámili s tím, že se rozchází a nebudou spolu dále žít, včetně toho, že dítěti jednotně řekli, co to znamená pro něj. V některých případech, tedy těch, kde rodiče nezvládli emoční rovinu rozchodu, se však může stát, že je sociální pracovník OSPOD tím prvním, kdo dítěti odpoví na jeho otázky. Děti cítí emocionální napětí mezi rodiči, klade si otázky, kde budou žít, kdo o něj bude pečovat, jestli se může a bude vídat s oběma rodiči i s širší rodinou obou rodičů. Dětem by mělo být sdělováno,

co mohou v blízké i vzdálené době očekávat a rodiče ani profesionálové z týmu interdisciplinární spolupráce by neměli dítěti sdělovat či slibovat nic, co nenastane.

Při rozhovoru s dítětem je třeba vytvořit bezpečnou a uvolněnou atmosféru, rozhovor nesmí být výslechem a měl by obsahovat také neformální povídání mezi sociálním pracovníkem a nezletilým. Rozhovor s dítětem se v mnoha oblastech odlišuje od rozmluvy s dospělým, a přestože cílem je zjištění názoru nezletilého dítěte na další uspořádání péče o něj, přímé otázky se používají v minimální míře. Při práci s dětmi mohou sociální pracovníci OSPOD využívat různé techniky tak, aby se děti bavily, a zároveň byl rozhovor užitečný.

5.2.3 Kontakt OSPOD a dalších aktérů interdisciplinární spolupráce

OSPOD v případě potřeby vybírá vhodnou formu pomoci a podpory každé rodiny individuálně, nabízí ze systému interdisciplinární spolupráce podporu ze strany rodinných poradců, psychologů, terapeutů nebo mediátorů, s přihlédnutím na možnosti v dané lokalitě a také s ohledem na volné kapacity v jednotlivých službách. S vybraným odborníkem je dojednáno, zda je jejich účast vhodná již u prvního neformálního jednání u soudu, taktéž soud je vyrozuměn o tom, která z poraden byla vybrána a zda se bude účastnit soudního jednání.

5.3 První neformální jednání u soudu

Účast sociálního pracovníka OSPOD na soudním jednání je při projednávání rodinných úprav poměrů vůči nezletilým dětem v rámci interdisciplinární spolupráce povinná. V Cochemské praxi se minimalizují písemné zprávy, veškerá sdělení jsou soudu předkládána ústní formou a přednost mají informace o tom, co se podařilo, na čem se rodiče dohodli a jaké má stanovisko k věci dítě. Dokonce ani OSPOD nemusí předávat své zprávy soudu písemně, výsledek rozhovorů s rodiči popř. dítětem předává při jednání ústně.

V průběhu soudního jednání se hledá společné východisko situace rodiny, konkrétně otázka uspořádání péče a výživy, a vyhotovuje se krátký protokol o obsahu a výsledku jednotlivých výsledech. Závěr tohoto jednání může být dohoda rodičů potvrzená rozsudkem soudu a úprava poměrů rodičů vůči jejich nezletilým dětem.

Nemohou-li se rodiče dohodnout, ještě během řízení se začne do řešení situace a případného rodičovského konfliktu zapojovat rodinná poradna nebo mediační centrum, dle aktuálního zastoupení služeb v dané lokalitě a nastavení sítě aktérů interdisciplinární spolupráce. Účastní-li se rodiče poradenství nebo mediace, soudní řízení se přeruší, druhé jednání ve věci soud nařídí obvykle po třech měsících (Dostálová, & Killarová, 2015).

5.4 Intervence v rámci mezioborové spolupráce

I poté, co je rozhodnuto o zapojení dalších aktérů interdisciplinární spolupráce, probíhá komunikace mezi soudem, OSPODem a aktéry mezioborové spolupráce. Nejčastěji jsou v rámci interdisciplinární spolupráce přizváni rodinní poradci, mediátoři či terapeuti a psychologové. Volba podpůrné služby vychází z místního zasíťování služeb a tedy z možností interdisciplinárního týmu, dále s ohledem na to, co rodiče potřebují.

Tito zapojení aktéři interdisciplinární spolupráce s rodiči sepisují tzv. trojstranný kontrakt rodič – OSPOD – služba, kde je vyjasněna zakázka a také dohoda, jak bude spolupráce s rodinou probíhat. Všichni členové rodiny vědí, jaké případné informace a proč půjdou ve směru k soudu, popř. oddělení sociálně-právní ochrany dětí (Brzobohatý et al., 2015).

Terapeuti a psychologové jsou schopni pracovat s rodiči více do hloubky, věnovat se emočním potřebám jednoho či obou rozcházejících se partnerů, a to ať už na společných nebo oddělených jednáních. Nejefektivněji je tento proces nastaven tak, pokud s rodiči pracují dva terapeuti, v ideálním případě muž a žena tak, aby byla spolupráce genderově vyvážená (Matoušek, & Křišťan, eds, 2013).

Mediace jako taková jde více po povrchu, rodičům zprostředkovává bezpečný prostor pro komunikaci, mediátor nevnáší své návrhy a způsoby řešení situace. Zprostředkování komunikace znamená, že je mediátorem neustále ověřováno, že se rodiče vzájemně slyší a rozumí svým vzájemným sdělením (Plamínek, 1994).

Jak poradci, tak mediátoři se soustředí na to, zda mají rodiče všechny potřebné informace pro to, aby se mohli společně rozhodovat. Pokud odborník v kterékoliv fázi zjistí, že rodiče mají mylné postoje nebo údaje, je možné vložit informativní schůzku se sociálním pracovníkem OSPOD nebo se sociálním pracovníkem v dané organizaci.

Je vhodné, aby nedocházelo k míchání rolí, tedy sociální pracovník jako zprostředkovatel informací nebo sociální pracovník jako terapeut či mediátor.

Pokud se v rámci poradenství nebo mediace děje něco významného, o čem by měl být soud informován, pracoviště soud informuje a ten na to adekvátně reaguje. Nastat může například situace, že se rodiče v rámci spolupráce s odborníkem domluví a jsou schopni tuto domluvu stvrdit soudním rozhodnutím. Pak není vhodné řízení protahovat a lhůta odročení se může zkrátit a ve věci bezodkladně nařídit jednání, dle časové kapacity soudce. Taktéž okolnosti, kdy rodiče nejsou schopni se dohodnout, v komunikaci se opakovaně objevují významné patologie, nedaří se rodiče odvézt od vzájemného osočování nebo ze spolupráce s rodiči vyplývá, že by některý z rodičů mohl mít snížené rodičovské kompetence, pak může intervence směřovat k tomu, že je informován soud a další jednání ve věci je nařízeno dříve. Je na soudu, aby zvážil, zda to není situace vhodná k zapojení dalších členů multidisciplinárního týmu, konkrétně znalců. Pokud totiž rodiče ani za podpory odborníků nejsou schopni najít shodu, významně narůstá možné ohrožení dítěte.

Přesto lze konstatovat, že i zdánlivě značně vyhrocené konfliktní situace mezi rodiči lze řešit na úrovni rodinných poraden a mediačních center. Určité typy služeb jsou vhodné i k zapojení dítěte do aktivního řešení situace rodiny, vždy s přihlédnutím k jeho věku, resp. ke stupni jeho emočního a sociálního vývoje.

Výstupem intervencí v rámci interdisciplinární spolupráce je vždy závěr, zda se rodiče dohodli a jak, nebo že se dohoda nepodařila a proč, což se vždy soudu sděluje stručně a s nehodnotícími závěry.

5.5 Druhé jednání u soudu

K druhému soudnímu jednání jdou rodiče, kteří již ušli kus cesty s podporou členů interdisciplinárního týmu. Měli by to být rodiče, kteří byli dostatečně a opakovaně poučeni z oblasti práva o vzájemných rodičovských vztazích vůči dítěti i sobě navzájem, kteří dostali možnost zpracovat vzájemné negativní emoce, a byl jim prostřednictvím členů interdisciplinárního týmu vytvořen dostatečný bezpečný prostor pro společnou komunikaci. V této fázi by rodiče měli být schopni informovaného společného rozhodnutí, které bude co nejvíce v zájmu jejich společného dítěte. Rodiče by nyní měli umět oddělovat rovinu rozpadlého partnerství a vztahu rodičovství, které

jim zůstává. Závěrem druhého jednání by tedy měla být dohoda rodičů potvrzená rozsudkem soudu a úprava poměrů rodičů vůči jejich nezletilým dětem.

Pokud konflikt mezi rodiči přetrvává, je pro dítě velmi ohrožující a může mít různé podoby. Jedná se o slovní hádky či agresivitu a fyzické útoky navzájem, někteří rodiče také vedou válku prostřednictvím dítěte.

Za těchto okolností může soud přistoupit k řešení situace rodiny prostřednictvím zapojení znalce, což je situace, za které se soudní řízení opětovně přerušuje na neurčito, tentokrát za účelem vypravování znaleckého posudku ve věci. Termín dalšího soudního jednání se stanoví dle data vypracování znaleckého posudku.

5.6 Vstup znalce

Cílem zapojení znalce do interdisciplinární spolupráce zacílené na úpravu poměrů nezletilých dětí, jež je co nejvíce v jejich zájmu, je zmapování rodinných vztahů, posouzení rodičovských kompetencí rodičů, schopnost rodiče upřednostnit zájmy dítěte nad své vlastní, popis osobností rodičů a v neposlední řadě popis situace dítěte (Novák, 2016).

Znalec je odborník zapsaný v seznamu znalců, který je evidován na oddělení znalců a tlumočnicků krajských soudů. Do tohoto soupisu může nahlédnout kterýkoliv občan České republiky a je možné v něm nalézt různé obory specializací, kdy v rodinné problematice je tímto znalcem nejčastěji psycholog či psychiatr (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2022).

Znalecké posudky se řídí zákonem č. 36/1967 Sb., ze dne 6. dubna 1967 o znalcích a tlumočnících (Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících). Obsah znaleckých posudků reguluje Znalecká vyhláška 37/1967 Sb., ministerstva spravedlnosti, ze dne 17. dubna 1967 (Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících), avšak velmi obecně.

Nepostihuje ani formu ani obsah, pouze poměrně obecně hovoří o existenci tří částí posudku a to nález, vlastní posudek a znalecká doložka. Posouzení toho, co je v zájmu nezletilého dítěte a závěrečné rozhodnutí o nejvhodnější formě péče, je ponecháno výlučně v pravomoci nezávislého a nestranného soudu (Hořínová, 2008).

Soudem ustanovený znalec se drží obsahové, nestranné roviny rodinné situace a nevyvozuje žádné závěry, které nejsou dostatečně podpořeny konkrétními zjištěními. Odborník z řad znalců se nemůže cokoli pouze domnívat, ale pracuje s dostupnými

fakty a informacemi. Tyto údaje získává prostřednictvím několika zdrojů, kterými jsou rozhovor, pozorování a metody psychologické diagnostiky. Taktéž čerpá údaje ze soudního spisu, ve kterém je zachyceno nejenom soudní řízení a výpovědi matky, otce i názor dítěte zjištěný prostřednictvím sociálního pracovníka OSPOD, ale jsou zde zprávy od aktérů interdisciplinární spolupráce, jež by měli nehodnotícím způsobem popsat dosavadní doprovázení rodiny. Tyto zdroje informací slouží k tomu, aby měl znalec co nejvíce objektivních informací a nebyl odkázán na pohled jedné strany sporu. Znalec je součástí týmu multidisciplinární spolupráce a stejně jako všichni ostatní aktéři, sleduje nejlepší zájem dítěte (Sehnálek, & Valdhans, eds, 2006).

5.7 Třetí jednání u soudu

Po vypracování znaleckého posudku soud svolá další jednání ve věci úpravy péče a výživy o nezletilé dítě. I v této fázi jsou rodiče sociálním pracovníkem OSPOD, popř. dalšími aktéry interdisciplinární spolupráce vedeni ke společné dohodě o úpravě poměrů k jejich nezletilému dítěti. Znalecký posudek může v tomto stupni řízení sloužit ke vzájemnému porozumění postojů mezi rodiči a co nejlepší formulaci zájmu a potřeb dítěte.

Uspořádání budoucí péče o dítě se stále zaměřuje na potřeby dítěte a uspokojování těchto nároků s cílem budování zdravé osobnosti jedince. Pokud rodiče nejsou schopni ani v tomto stupni řízení převzetí společného rozhodnutí, je na soudu, aby přihlédl k přání dítěte a ve věci autoritativně rozhodl nejen o nejlepší formě uspořádání péče o nezletilé dítě, ale i stanovení výživného dle příjmových a celkových majetkových poměrů rodičů.

5.8 Závěr procesu Cochemské praxe

Celé řízení o úpravu péče a výživy o nezletilé děti rozcházejících se partnerů je ukončené pravomocným rozhodnutím soudu. Je na samotných rodičích, zda se bude jednat o rozsudek, jenž stvrdí jejich společnou dohodu, založenou na vzájemném porozumění a respektu s cílem uplatnění co nejlepšího zájmu dítěte nebo o autoritativní rozsudek soudu, který nemůže obsáhnout všechny situace a oblasti lidského života.

Rodiče, kteří prošli edukací a péčí odborníků z týmu interdisciplinární spolupráce, rozumí a souhlasí s tím, že jejich děti potřebují ve svém životě fyzickou, emocionální

a sociální přítomnost obou rodičů. Taktéž si jsou vědomi, že jejich děti potřebují zažívat vzájemný kontakt rodičů bez připomínek, kritiky nebo nevhodného chování. Podařilo se jim nalézt funkční model komunikace a spolupráce, který funguje i po rozpadu jejich partnerského vztahu ve prospěch a přirozený rozvoj jejich dětí.

V neposlední řadě je důležité vědomí obou rodičů, že ačkoliv aktuální uspořádání péče a vztahů je dané, nejedná se o stav, ale o proces, který v budoucnosti nese změnu a nutnost reagovat na tyto zvraty.

6 Uplatňování Cochemské praxe v České republice

Praktická část práce navazuje na teoretická východiska popsána v předchozích kapitolách. Kvalitativně orientované výzkumné šetření se věnuje uplatňování Cochemského modelu v České republice, kterému byla v obecné rovině věnována pozornost v teoretické části práce a který představuje jednu z cest, jak dosáhnout dohody o péči o dítě po rozvodu tou nejpřirozenější formou. Cochemský model, či též Cochemská praxe, je založen na systému interdisciplinární spolupráce, tedy na koordinaci jednotlivých profesí. Zapojené a spolupracující subjekty jednají vždy v nejvyšším zájmu dítěte. Výzkum se proto pomocí kvalitativního přístupu, kvalitativní analýzy dat, zaměřuje na konkrétní specifika Cochemského modelu v české praxi.

V následujících subkapitolách jsou definovány výzkumné cíle a otázky a popsána metodologie výzkumného šetření. Následně je provedena analýza rozhovorů a jejich slovní vyhodnocení.

6.1 Cíle výzkumného šetření

Pro účely výzkumného šetření byly definovány hlavní a dílčí výzkumné cíle.

Hlavním cílem výzkumného šetření je analyzovat a zhodnotit uplatnění Cochemského modelu v praxi v České republice.

Dílčím cílem č. 1 je shrnout efektivní a fungující příklady z praxe uplatňování Cochemského modelu v České republice.

Dílčím cílem č. 2 je identifikovat limity uplatňování Cochemského modelu v praxi v České republice.

Výzkumné otázky

Ve výzkumném šetření byla formulována **hlavní výzkumná otázka**: Jaká jsou zásadní specifika uplatnění Cochemského modelu v praxi v České republice?

Tato otázka byla následně rozložena do specifických otázek:

Jaké příklady z praxe lze identifikovat jako účinné a vhodné?

Jaká negativa a limity jsou spojovány s uplatňováním Cochemského modelu v praxi v České republice?

6.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro realizaci výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní přístup, jelikož díky němu je možné porozumět sociálnímu problému, na který se výzkumník zaměřuje. Dle Reichla (2009) lze pomocí kvalitativně orientovaného výzkumu interpretovat sociální realitu, neboť usiluje o hlubší poznání. Stojí do jisté míry v protikladu kvantitativním formám výzkumu, nejen z toho důvodu, že nepracuje s měřitelnými charakteristikami, ale též proto, že je vytvářen komplexní obraz dané reality. Hendl (2008, s. 50) uvádí, že výzkumník vytváří „*komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumů a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“. Právě z důvodu potřeby hlubšího porozumění problematice uplatňování Cochemské praxe v Českém systému a systému interdisciplinární spolupráce byl zvolen kvalitativní přístup. Informanti tak mohli vyjádřit svou vlastní zkušenost i subjektivní dojmy.

V rámci uskutečněného šetření byla zvolena technika rozhovoru (interview). Rozhovor má tu výhodu, že se táže účastníka, v tomto případě informanta, osobně (popřípadě online formou, emailovou formou či telefonicky), což je forma dotazování, která vyhovuje mnoha lidem více než písemné dotazování. Umožňuje větší otevřenost a komplexní odpovědi odpovídajícího (Gavora, 2010).

V zásadě existují tři typy rozhovorů (též interview) – strukturovaný, polostrukturovaný, nestrukturovaný. Pro účely tohoto výzkumného šetření byl použit rozhovor **polostrukturovaný**, neboli polostandardizovaný, při kterém jsou předem definovány otevřené otázky, které mohou být dále doplňovány (Mišovič, 2019, s. 79). Informant tedy odpovídá na otázky, subjektivně hodnotí, popisuje vlastní zkušenosti, názory a výzkumník na základě odpovědí může své otázky doplňovat a specifikovat tak, aby získal komplexní obraz o dané problematice z pohledu informanta.

V případě uskutečněného výzkumného šetření hovoříme o individuálním rozhovoru, který probíhá pouze mezi tazatelem a informantem. Na úvod je nutné obeznámit účastníka rozhovoru se základními informacemi, tedy danou problematikou, a položit mu obecné otázky. Rozhovor by měl probíhat na klidném místě, bez rušivých elementů, aby byl zajištěn plynulý chod a informant mohl plně odpovědět na každou otázku.

Vhodná atmosféra prostředí má totiž vliv na motivaci a ochotu spolupracovat (Chráška, 2016).

6.2.1 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří celkem osm účastníků – pracovníků OSPOD, přičemž z důvodu zachování anonymity a pro účely zpracování tohoto výzkumného šetření byl každému dotazovanému přiřazen kód, který je tvořen číslem 1-8, tedy interpretuji informanta č. 1-8.

Informanti byli vybráni na základě záměrného výběru a následujících kritérií:

- informanti pracují na OSPOD;
- informanti mají minimálně dvouletou praxi v oboru;
- informanti pracují v režimu Cochemské praxe.

Oslovení informantů probíhalo emailovou formou, přičemž z celkového počtu 84 oslovených pracovníků OSPOD, kteří byli požádáni o rozhovor a u nichž se aplikuje Cochemský model (či prvky Cochemu), vyslovilo svůj souhlas pouze 8 informantů, kteří byli zařazeni do výzkumného šetření. Bližší informace jsou popsány v subkapitole 6.2.4, která popisuje etické hledisko výzkumného šetření.

Součástí emailové zprávy byly informace o základních oblastech rozhovoru vycházejících z cíle šetření. Konečné otázky pak představovaly rozšířenou verzi základních oblastí rozhovoru.

Při oslovení byly pracovníkům zaslány tyto informace o podobě rozhovoru:

PODOBA INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE VE VAŠÍ MÍSTNÍ SPOLUPRÁCI

Jste jako OSPOD součástí interdisciplinárního týmu? Popřípadě, kdo je členem týmu?
Jak vypadá spolupráce aktérů interdisciplinární spolupráce?
Co považujete za důležité, aby interdisciplinární spolupráce fungovala?
Jak si účastníci interdisciplinární spolupráce předávají informace/rodinu?
Je součástí interdisciplinárního týmu také opatrovnický soudce? Jak probíhá komunikace se soudcem?

COCHEMSKÝ MODEL

Jak dlouho jsou na Vašem soudě vedena řízení dle Cochemské praxe?

Popis procesu (role soudu, OSPOD, rodičů, poraden). Kdo kdy vstupuje?

S jakými materiály pracujete? Máte k dispozici standardizované letáky, poučení pro děti a rodiče?

Základní informace o účastnících výzkumného šetření jsou uvedené v následující

Tabulce 2. Z genderového hlediska tvoří výzkumný soubor sedm žen a jeden muž ve věku od 34 do 56 let.

Tabulka 2 Základní informace o informantech

	Délka praxe	Současná pozice	Kraj
Informant č.1	4 roky	kolizní opatrovník	Jihomoravský kraj
Informant č.2	12 let	vedoucí úseku terénní sociální práce	Pardubický kraj
Informant č.3	8 let	kolizní opatrovník	Ústecký kraj
Informant č.4	6 let	vedoucí oddělení OSPOD	Kraj Vysočina
Informant č.5	11 let	kolizní opatrovník	Ústecký kraj
Informant č.6	7 let	kolizní opatrovník	Plzeňský kraj
Informant č.7	15 let	kolizní opatrovník	Kraj Vysočina
Informant č.8	10 let	kolizní opatrovník	Plzeňská kraj

Zdroj: Vlastní zpracování na základě výzkumného šetření.

6.2.2 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření se skládalo z několika částí. Konkrétně z předvýzkumu, z části přípravné a z části realizační. Po nastudování literatury a pramenů a provedení sekundární analýzy byly stanoveny cíle práce a metodologie výzkumného šetření.

Rovněž byl specifikován záměr a zvoleny metody sběru dat. Byli osloveni potenciální účastníci šetření, a ti, kteří souhlasili s rozhovorem, byli zařazeni do výzkumného šetření.

Výzkum probíhal od ledna do dubna 2022, přičemž konkrétně část realizační byla uskutečněna v dubnu 2022. V lednu a v únoru proběhla sekundární analýza dat a zvolena metodologie. V březnu byli postupně oslovováni pracovníci vybraných OSPOD a v první polovině dubna proběhly všechny rozhovory s informanty. Následně byla provedena transkripce obsahu rozhovorů a kvalitativní analýza pomocí metody kódování.

Část realizační tedy spočívala v samotných rozhovorech, následné analýze a vyhodnocování. Osobní rozhovory proběhly online formou se souhlasem vedoucího práce a byly nahrávány na audiovizuální zařízení. Vzhledem k místu pracoviště informantů a z časových důvodů nebylo možné rozhovory uskutečnit osobně.

Délka jednotlivých rozhovorů se odvíjela od otevřenosti informantů, ale též od množství doplňujících otázek, které byly kladeny. Konkrétní časy rozhovorů jsou uvedeny v Tabulce 3.

Tabulka 3 Délky rozhovorů

Rozhovor č. 1	25 min. 54 s	Rozhovor č. 5	18 min. 43 s
Rozhovor č. 2	38 min. 28 s	Rozhovor č. 6	32 min.
Rozhovor č. 3	35 min. 34 s	Rozhovor č. 7	26 min. 17 s
Rozhovor č. 4	28 min. 16 s	Rozhovor č. 8	21 min. 58 s

Zdroj: Vlastní zpracování na základě výzkumného šetření.

6.2.3 Tazatelské otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Jak dlouho pracujete na OSPOD?

Je Váš OSPOD součástí interdisciplinárního týmu?

Jak spolu aktéři interdisciplinárního týmu komunikují?

Kdo rodiče edukuje a hovoří s nimi?

Jaká je role OSPOD? Kdy vstupujete do příběhu?

V jaké situaci rodiče odkazujete na terapie?

A co se děje, když věc není zralá k rozhodnutí, respektive rodiče nejsou v rámci prvního jednání dohodnuti?

V které fázi se vy se setkáváte s dítětem? A setkáváte se s ním vždy?

Když je uzavřena dohoda mezi rodiči, tak ověřujete ze strany dítěte, zda to tak je?

Kde probíhají pohovory?

Sepisují se z jednání u soudu protokoly?

Pracujete s nějakými písemnými materiály pro rodiče Vy konkrétně (váš odbor)?

Má Cochemská praxe nějaký vliv na četnost nařizování znaleckých posudků?

Hodnotíte Cochemskou praxi a interdisciplinární spolupráci jako funkční?

S jakými nedostatky se během praxe setkáváte? Co by mohlo fungovat lépe?

6.2.4 Etické hledisko výzkumného šetření

Informanti byli před zahájením rozhovorů informováni a ujištěni o tom, že rozhovory jsou anonymní a budou použity výlučně pro účely tohoto výzkumného šetření.

Účastníci výzkumu byli požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru. Byla dodržena jejich veškerá práva související s ochranou soukromí a osobních údajů. Vzor písemného informovaného souhlasu je součástí příloh této práce. Bylo dohodnuto, že uvedeny budou pouze základní údaje o informantech, a sice pracovní pozice, délka praxe a kraj, ve kterém OSPOD působí.

Pracovníci OSPOD byli oslovováni elektronickou formou (mailem) na základě kritérií uvedených v subkapitole 6.2.1. Byli oslovováni pracovníci těch odborů, které se Cochemskému modelu věnují. V emailové zprávě byly uvedeny základní informace o práci jako celku i výzkumném šetření a jeho cílech. Zároveň byli adresáti požádáni o účast ve výzkumném šetření.

V první fázi bylo osloveno šestnáct pracovišť OSPOD, o nichž mi bylo z mého zaměstnání známo, že pracují s Cochemskou praxí, jednalo se celkem o osmačtyřicet osob, z nichž pouze dva vyslovili souhlas s účastí. V 80 % nepřišla žádná zpětná vazba. Z tohoto důvodu byly zaslány další žádosti na základě nově zvoleného výběru. Pomocí vyhledavače Google.com byla vygenerována pracoviště OSPOD, které se věnují Cochemskému modelu. Konkrétně byla zadána klíčová slova „OSPOD“ a „Cochemská praxe“. Na základě tohoto principu vyhledávání bylo vybráno dalších dvanáct pracovišť a osloveno šestatřicet pracovníků, z nichž čtyři souhlasili s uskutečněním rozhovoru. Následně se stali součástí výzkumného souboru dva přímé kontakty. Nenaplnil se tak původní plán, který představoval účast vyššího počtu informantů za účelem získání co nejkompexnějšího uchopení zkoumaného problému.

6.3 Zpracování dat

Zvukový záznam rozhovorů byl přepsán do písemné podoby. Byla provedena tzv. doslovná transkripce záznamu, při které se přepisuje reálná podoba záznamu, bez korektur. Získaná data byla kvalitativně analyzována, tedy byla zpracovávána kódováním, které představuje jednu z nejužívanějších technik při kvalitativních výzkumech a zejména pak při zpracování polostandardizovaných rozhovorů.

Při kódování jsou data převáděna do datových jednotek. Mezi daty se hledá pravidelnost, provádí se klasifikace do kategorií a subkategorií. Technika kódování je *„část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů“* (Mišovič, 2019, s. 79). Kód tak představuje symbol, který zastupuje určitý úsek, určitou skupinu dat (Hendl, 2008).

V případě tohoto výzkumného šetření byly kódy přiřazovány s ohledem na definované výzkumné otázky. Byly kombinovány dva typy kódování. Uzavřené, které spočívá v deduktivně vytvořených kódech před samotnou analýzou na základě výzkumných otázek, a otevřené, při kterém se tvoří induktivní kódy během analýzy. Oba tyto typy lze kombinovat (Heřmanský, 2009/2010). Otevřené kódování spočívalo ve vymezení reprezentativních pojmů, které byly dále seskupovány do kategorií, a ty následně dle jednotlivých vlastností do subkategorií (viz Tabulka 4).

Obsah analýzy, respektive její výsledky byly následně slovně shrnuty a vyhodnoceny. Z výsledků tak bylo možné vysledovat rozdílné praktikování Cochemského modelu u jednotlivých interdisciplinární týmů, zejména tedy rozdílné postupy OSPOD.

6.4 Výsledky výzkumného šetření

Doslovně přepsané rozhovory tvořily základní obsahový materiál pro provedení kvalitativní analýzy pomocí kódování.

Na základě výzkumných otázek byly vytvořeny tři hlavní výzkumné okruhy. Podrobnou analýzou obsahu rozhovorů prostřednictvím uzavřeného i otevřeného kódování byly vytvořeny jednotlivé kategorie a subkategorie. Příklad takto zpracovaného rozhovoru tvoří Přílohu B této práce.

Informanti předkládaného výzkumného šetření jsou zaměstnanci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), kteří zastávají ve většině pracovní pozici kolizního pracovníka. V rozhovorech hodnotí aplikaci Cochemského modelu spolupráce v praxi, popisují konkrétní zkušenosti v rámci místně příslušného působení a koordinaci interdisciplinárního týmu. Zmiňují postupy práce, nedostatky, podstatu Cochemského modelu, spolupráci s rodiči, specifika spolupráce s dětmi.

Cochemská praxe je v českém prostředí aplikována krátce. Prvotní impulz k jejímu zavedení dávali a dávají nejčastěji jednotliví opatrovníčtí soudci, ale též jednotlivé OSPOD či krajské úřady. V našem prostředí se jí odborná veřejnost zabývá zejména ve druhém desetiletí 21. století. Od roku 2016 se postupně aplikuje v rámci jednotlivých okresních soudů, které spolupracují s dalšími orgány a subjekty.

Je patrné, že každý okresní soud má ve vybraných aspektech vlastní nastavená pravidla, a stejně tak ostatní subjekty interdisciplinárního týmu. Právě tyto rozdíly je možné komparovat na základě popisu vlastní praxe jednotlivých pracovníků. Na stranu druhou, všechny zapojené subjekty dodržují základní principy, bez nichž by Cochemský model nemohl být aplikován v praxi.

Za účelem rozboru výše zmíněného a možnosti uchopení problematiky a komparace zjištěných informací byly stanoveny tři výzkumné okruhy, které jsou dále kategorizovány v Tabulce 4:

- Specifika uplatňování Cochemské praxe;
- Příklady efektivní a účinné praxe;
- Limity.

Tabulka 4 Přehled kategorií a subkategorií

Výzkumné okruhy	Kategorie	Subkategorie
1. Specifika uplatňování Cochemské praxe	Spolupráce Interdisciplinární tým	interdisciplinární spolupráce (OSPOD, soudy, NNO), kooperace ověřování efektivity, opatrovník, soudní pracovník, pracovníci služeb
2. Příklady efektivní a účinné praxe	Práce s rodiči Práce s dětmi Zhodnocení efektivity	podpora rodičů - edukace, mediace, rozhovory, terapie, rodičovský plán, oddělení partnerského konfliktu od rodičovské role, pohovor, dopis, minimalizace kontaktu zlepšení vztahů a spolupráce s klienty
3. Limity	Nejednotnost Nespolupráce Konzervativní přístup Nabídka služeb Krátkodobá praxe	meziúrovňová, úrovňová nejednotnost neefektivní koordinace a spolupráce mezi subjekty osobní přesvědčení nízké pokrytí služeb (terapií pro rodiče) a nízká kapacita služeb krátká praxe v rámci ČR

Zdroj: Vlastní zpracování na základě výzkumného šetření.

1. Specifika uplatňování Cochemské praxe

Cochemská praxe je v České republice praktikována pod záštitou okresních soudů. Zpravidla to jsou samotní soudci, z jejichž popudu se u nás, v českém systému, zavádí tento model. Ovšem myšlenka a požadavek na její zřízení přichází také od samotných zaměstnanců OSPOD či krajských úřadů, neboť aplikace „Cochemu“ se jeví jako účinný nástroj v problematice řešení sporů a opatrovnictví. Z odpovědí informantů je patrné, že nejčastěji popud přichází ze strany soudu. Jinak tomu je v případech, kde soudci nejsou nakloněni inovativním přístupům, a tak se spolupráce formuje postupně.

Interdisciplinární tým

Základem efektivní praxe je fungující interdisciplinární tým, jehož činnost je založena na spolupráci koordinujících orgánů a jejich pracovníků. Z analýzy rozhovorů je patrné, že reálně se složení týmu a jejich konkrétní náplň práce liší. Důležité však je, že ve vzájemné spolupráci řeší konkrétní případy. Samozřejmě ve všech případech dodržují elementární principy Cochemského modelu. Mezi tyto principy patří standardizovaný postup práce, jasně vymezené role a časový rámec, provázána spolupráce a koordinovaný postup.

V rámci interdisciplinárního týmu spolupracují příslušní opatrovníčtí soudci a další soudní pracovníci, speciálně pověřeni pro tuto funkci (soudní tajemnice, vyšší soudní úřednice), pracovníci OSPOD, kteří nejčastěji plní funkci kolizního pracovníka, a spolupracující poradenská zařízení, jako jsou rodinné poradny, terapeutické poradny, často z pozice nestátních neziskových organizací (jedná se zejména o právnické osoby s právní formou zapsaného ústavu dle nového občanského zákoníku). Součástí některých týmů jsou rovněž psychologové, organizace Probační a mediační služby České republiky, zástupci krajských úřadů, advokáti, popřípadě další specializované a alternativní poradny.

Zástupci každého spolupracujícího subjektu koordinují svou spolupráci, v některých případech se rovněž scházejí. V rámci setkávání probírají otázky spolupráce, postupů, hodnotí efektivnost, ovšem nezabývají se jednotlivými případy. To jim nepřísluší. Pro fungující interdisciplinární tým je důležitá jednotnost a transparentnost.

Ne vždy se v rámci OSPOD hovoří o interdisciplinárním týmu, respektive ne vždy se jedná o interdisciplinární tým: „*Nejsme úplně součástí interdisciplinárního týmu, ale spíše lze říct, že kooperujeme se zainteresovanými subjekty*“ (informant č. 2). Mezi koordinující subjekty v rámci mezioborové spolupráce pak řadí také Policii České republiky a intervenční centrum. Dále uvádí, že v rámci Cochemského modelu, a v tom nejužším pojetí, lze hovořit o interdisciplinárním týmu, respektive popisuje opatrovnické řízení s prvky Cochemské praxe. V rámci tohoto nejužšího výběru spolupracují pracovníci OSPOD se soudem a rodinnými poradnami v rámci kraje. Součástí interdisciplinárního týmu může být rovněž krajský úřad, v jehož zájmu je pokojné řešení opatrovnických sporů.

Interdisciplinární spolupráce

Interdisciplinární spolupráce je v první řadě založena na jednotnosti – všechny spolupracující subjekty podávají rodičům stejné informace. „*Je to takový trychtýř a vymezené hranice, můžeme se na sebe v téhle jednotnosti všichni spolehnout*“ (informant č. 4). Ve všech případech však orgány a subjekty v pravidelných či nepravidelných intervalech pořádají setkání zástupců, na nichž se věnují nastavování spolupráce a funkčnost koordinace, domlouvají postupy, aktuální možnosti organizací, sdílení příkladů dobré praxe. Frekvence a způsob setkávání je tedy velmi individuální – probíhá měsíčně, několikrát do roka, dle potřeby. Primárním, a pro všechny odbory totožným, účelem setkávání je nastavování spolupráce s kooperujícími subjekty a institucemi. Jednotlivé týmy také často v rámci své spolupráce využívají sdílený kalendář - v případě potřeby mediace či terapie jsou tak schopni již během jednání ve sdíleném kalendáři zjistit, jaké jsou kapacity a sdělit možný volný termín ve vytipované službě a soud ho zahrne do protokolu nebo případně do usnesení.

Roli hraje také financování. Konkrétně financování z Norských fondů, ze kterých lze dotovat společné vzdělávání zainteresovaných pracovníků či zřízení pracovní pozice sociální pracovnice na soudu.

Zásadní role OSPOD spočívá v podpoře rodičů, a to zejména formou edukace či rozhovorů. Cochemský model pak primárně usiluje o dohodu rodičů z jejich vlastního popudu. „*Smyslem Cochemu je, aby soud nerozhodoval za rodiče, aby si rodiče sami*

došli k dohodě v co nejlepším zájmu dítěte“ (informant č. 1). Primárním cílem tak je funkční řešení sporů a rychlé řešení procesu. A k naplnění těchto cílů se proto využívá edukace a další metody, jako je mediace, terapie.

Soudní pracovníci plní zejména funkci administrativní. A jakožto administrativní pracovníci koordinují spolupráci s rodiči, doporučují a zprostředkovávají spolupráci rodičů s dalšími subjekty a poradenskými zařízeními. V praxi se tak edukaci zabývá spíše OSPOD, které ale rovněž může plnit úkoly (a plní) totožné s náplní práce soudních pracovníků. Funkce jsou podobné, ovšem informanti se shodují na tom, že z pohledu rodičů má soudní zaměstnanec větší váhu. Dle jiného názoru, respektive dle jiného pracovníka odboru, je soudní pracovník právě tím, který se zabývá edukací rodičů. Platí zde značná individualita v rámci jednotlivých lokalit.

Soudní pracovník, který je součástí interdisciplinárního týmu, vykonává svou funkci z různých pracovních pozic. Z analýzy rozhovorů bylo zjištěno, že se jedná o:

- soudní tajemníci;
- vyšší soudní úředníci;
- forenzní sociální pracovníci soudu.

Není však pravidlem, že je zřízena specifická pracovní pozice na příslušném okresním soudu. Pokud není kapacita či ochota, edukace a koordinace následných služeb zůstává na OSPOD.

Jednotlivé nestátní neziskové organizace a poradenská zařízení, které jsou součástí interdisciplinárního týmu, pak zpravidla poskytují služby, jako je mediace a rodinná terapie. Terapie probíhají s rodiči, popřípadě i s dětmi. Vždy záleží na jednotlivých případech a jejich závažnosti.

Nejčastěji informanti uváděli následující spolupracující pomáhající organizace poskytující služby:

- rodinné poradny;
- terapeutické poradny;
- služby poskytující podporu rodinám;
- SAS (sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi);
- mediační centra;

- organizace poskytující edukaci rodičů.

Interdisciplinární spolupráce je specifická také v tom, že v rámci lokalit funguje odlišně – spolupráci ovlivňují základní faktory, jako je vytíženost jednotlivých OSPOD a služeb či podíl rizikových případů. To již bylo částečně popsáno výše. Dalším specifikem je, pokud se například jedná o OSPOD v krajských městech, že jednotlivé odbory spadají pod více soudů, přičemž v rámci každého soudu probíhají jednotlivá řízení odlišně, neboť každý soud má své zavedené postupy. Pracovníci tak přímo netvoří ideální multidisciplinární tým, což ovšem není překážkou pro uplatňování prvků Cochemského modelu. Takto fungují například v Plzni, kde OSPOD spadá pod rovnou pod tři soudy – Okresní soud Plzeň-sever, Okresní soud Plzeň-jih a Okresní soud Plzeň-město. Opět se v praxi uplatňuje spíše mezioborová spolupráce. „... z Cochemu máme prvky, za což jsem asi i rád, protože nevím, jestli by byl klasický Cochem v našem prostředí uchopitelný“ (informant č. 6). Odlišené je i pojetí jednotlivců na to, co vše si lze pod Cochemskou praxi představit, co vše do ní zahrnout.

2. Příklady efektivní a účinné praxe

Práce s rodiči

Cochemská praxe se sice liší v určitých postupech, ovšem základ má totožný. Zástupci OSPOD jsou jmenováni příslušným okresním soudem pro dané řízení kolizním opatrovníkem, který spolupracuje s rodinou – s rodiči a s dítětem/děťmi.

Soud sepisuje usnesení o zahájení řízení a jmenování kolizního opatrovníka, jehož součástí je výzva, aby rodiče kontaktovali OSPOD ke sjednání schůzky. V některých případech však ještě předtím nejdříve musí rodiče kontaktovat pověřeného soudního pracovníka a rovnou si s ním domluvit edukaci. Teprve poté probíhá pohovor rodičů na OSPOD, popřípadě pohovor s dítětem na OSPOD. Ne vždy však osobní prvotní setkání proběhne. „Pokud máme informaci ze soudu, že rodiče jsou nastaveni k dohodě, komunikují spolu a mají třeba dítě nízkého věku, tak si je třeba ani nezveme, pouze si telefonicky ověříme, že to tak skutečně je a s rodiči se vidíme až u soudu“ (informant č. 4).

Předvolání od soudu na první jednání tedy není součástí usnesení o zahájení řízení a jmenování opatrovníka. Termín se stanovuje až po tom prvním vstupu aktérů interdisciplinární spolupráce, tedy OSPOD, popřípadě služeb, pokud si to situace žádá. K prvnímu jednání tedy jdou rodiče edukováni či po absolvování potřebné terapeutické péče (pokud dochází na terapie, soud zpravidla odročuje jednání v délce tří měsíců, v případě potřeby šesti měsíců).

Individualitu práce s rodiči a postup procesu určuje mnoho faktorů. *„Rodiče si za přítomnosti pracovníka OSPOD vyjasňují, jaká ta situace je, konfrontují se spolu, jak to mají a my jsme schopni na prvním jednání sledovat, zda jsou rodiče dohodnuti či ne a zda jsou schopni se dohodnout nebo naopak nejsou“* (informant č. 1). Z jednání s rodiči se sepisují protokoly, které pracovníci OSPOD zasílají okresnímu soudu. Již v této fázi doporučují opatření, zejména edukaci, terapii či mediaci (dle toho, komu tato funkce přísluší). Na straně rodičů se pracovníci zaměřují na formu jejich vzájemné komunikace, a jakmile zachytí komunikační bariéru a názorový problém, jsou odkazováni na další službu a dochází k zapojení dalšího člena interdisciplinárního týmu.

„Na návrh jednoho nebo obou rodičů soud osloví rodiče s tím, aby se dostavili na edukaci k soudu, Pokud poté rodiče zjistí, že chtějí využít dalších služeb jako je třeba mediace nebo terapie, tak prostřednictvím soudu jsou odkázáni na tyto služby“ (informant č. 3).

Často však nejde o to, zda rodiče chtějí, ale zkrátka nemají jinou možnost. Kolizní opatrovník je na základě zkušeností zpravidla schopen během rozhovoru identifikovat možné problémy a závažnost těchto problémů mezi bývalými partnery. Zásadním problémem je, když rodiče nejenže nejsou schopni komunikovat, ale zájem dítěte jde zcela do pozadí.

Interdisciplinární spolupráce probíhá, jak je patrné, již před prvním jednáním soudu. Důvodů je hned několik. Dochází k úspoře času a rychlejšímu řešení situace, popřípadě je možné včas identifikovat rozsáhlejší problémy a navrhnout řešení. Někdy proto musí i samotní pracovníci OSPOD žádat soud o odročení.

Pracovníci odboru se shodují na tom, že je v prospěchu dítěte, pokud je kontakt s OSPOD minimální, neboť primárním cílem je, aby se dohodli rodiče. *„Já osobně jsem toho názoru že není nutné za každou cenu mluvit s dítětem“* (informant č. 6). Rozhovory

děti spíše stresují, a proto k nim kolizní opatrovníci nepřístupují, pokud si to nežadá situace, pokud není nařízen soudem. Pokud však soud rozhovor s dítětem nařídí a kolizní opatrovník posoudí, na základě setkání s rodiči, že není potřeba hovořit s dítětem a stresovat ho, může opatrovník soudu oponovat, že shledává pohovor jako zbytečnou zátěž. Soud návrh může, ale i nemusí přijmout.

Edukace rodičů spočívá v poskytování informací rodičům. Pověřeni pracovníci předávají informace o tom, jaká mají rodiče práva a jaké jsou jejich povinnosti, a to nejen k dítěti, ale též k sobě navzájem. Informanti se shodli na tom, že je důležité, aby rodiče věděli, uvědomili si fakt, že vše je odvislé od jejich rodičovské odpovědnosti, a nikoliv od odpovědnosti institucí. Edukace je základem pro řešení situace, ovšem pokud není dostačující, je vhodné doporučit a zprostředkovat rodičům další poradenské služby, což je úkolem OSPOD a soudního pracovníka (přesné rozdělení funkcí se lokálně liší).

Mediace, další způsob řešení sporů v rámci Cochemského modelu, je jedním ze způsobů, jak pokojně řešit problémy, přičemž se usiluje o dosažení dohody. Mediátor primárně pracuje s rodiči. Jeho cílem je obnovit komunikaci mezi bývalými partnery a dosažení dohody z jejich vlastního popudu. Terapie pak, pokud nelze dojít ke smířlivé dohodě, může mít mnoho forem. Má podobný účel jako mediace v otázce komunikace a úsilí o dohodu (statně jako i ostatní členové interdisciplinárního týmu). Rozsah a druh terapie se samozřejmě odvíjí od náročnosti konkrétních případů.

Dohoda tak představuje jakousi cestu obou rodičů, na jejichž konci by oba bývalí partneři měli být schopni smíru na základě vlastního přesvědčení.

Po absolvování mediace se sepisuje zpráva z mediace, po absolvování terapie zpráva z terapie. První z nich je méně podrobná a obsahuje konkrétní dohodu a nastavení pravidel ze strany rodičů, popřípadě rovněž obsahuje informace o tom, že se rodiče nedohodli. Mediační zpráva je výsledek rodičů. Ve zprávě z terapie mohou být obsaženy podrobnější informace o rodičích, jak se chovali, co klade překážky společné komunikaci, jak na sebe rodiče vzájemně reagují, jestli mají tendence vracet se do minulosti, jestli se rodiče hádají. Ta zpráva je podrobnější z psychologického hlediska.

Práce s dětmi

Primárním cílem Cochemské praxe je zájem dítěte a zachování dítěti obou rodičů. Jednotliví členové se při práci s dítětem zapojují dle potřeby a různě, vždy tak, aby dítěti zkrátily stresující dobu během procesu.

Další součástí postupu práce OSPOD jsou neformální pohovory s dětmi, kterých se řízení týká. Výsledky těchto pohovorů pak pracovníci konzultují s rodiči, a v případě, že rodinné vztahy nefungují a chování rodičů má dopad na dítě, tak jsou i děti zahrnuty do mediační a terapeutické pomoci. I zde platí veliká individualita, neboť každé oddělení má nastavená vlastní pravidla – to, zda probíhá rozprava i s dětmi závisí například též na jeho věku. *„Od 12 let mluvíme vždycky, i v případě dohody mezi rodiči si ověřujeme, že to je i v souladu s přáním dítěte. U těch mladších dětí to tak vždycky není, to si ověřujeme u rodičů, zda dítě seznámilo se situací, a pokud jsou ve shodě, tak dítě mladší 12 let si nezveme“* (informant č. 4).

V jiném případě, pokud jsou rodiče dohodnuti, předávají pracovníci OSPOD dětem informativní dopis, ve kterém jim osvětlují, že probíhá jednání, že jsou ustanoveni opatrovníkem a že se na ně dítě může obrátit. V dopise jsou uvedeny také kontakty. Dopis posílají dítěti prostřednictvím rodičů, kteří do protokolu podepíší, že dítěti dopis předali. Nekontrolují však, zda se tak skutečně stalo. Zároveň, pokud jsou rodiče ve shodě, není důvod, aby jim do jejich rodičovské odpovědnosti vstupovali. Ne všude však „dopisy dětem“ fungují, jak popisují někteří pracovníci. Ovšem tam, kde se dopisy pro děti neujaly, funguje například „dětský kroužek“ pro děti rozvádějících se rodičů. Představuje bezpečný prostor řízený odborníkem, kde mohou děti sdílet těžkosti, které třeba v souvislosti s rozchodem rodičů zažívají. Jedná se o službu poskytovanou neziskovou organizací.

Soud si mapuje situaci v rámci soudního jednání a případně dle potřeby odročuje jednání na určitý časový úsek nebo na neurčito. Záleží, co je potřeba s rodinou řešit, jak se to během jednání vyvine a jaký to ze znalosti problematiky vyžaduje časový prostor. Dle toho, zda se rodiče účastní pouze mediace, nebo pokud je nutné absolvovat i terapie, lze předpokládat, jaký časový úsek bude potřeba. Soud pak stanoví konkrétní termín dalšího jednání.

Několik informantů zmínilo rovněž termín institut jiného soudního roku (JSR), který bývá některými opatrovníckými soudci uplatňován. V praxi je nařizován příslušným soudem po zahájení řízení. V období po zahájení řízení (jiný soudní rok bývá nařizován do tří týdnů od zahájení řízení) právě pracovníci OSPOD uskutečňují rozhovor, respektive, vhodněji řečeno, společnou schůzi s rodiči, jejíž cílem je dospění k dohodě. U soudu se pak účastníci ústně vyjadřují. Soud následně může přijmout dohodu rodičů, pakliže je v zájmu dítěte, nebo doporučí další kroky, právě například terapeutickou pomoc.

Soudní pracovník i kolizní opatrovník pracují zpravidla s rodičovským plánem, ovšem není to pravidlem. Rodičovský plán je poskytován rodičům v procesu jednání o péči, aby si byli vědomi, že jim náleží stejná rodičovská povinnost a odpovědnost a že tuto odpovědnost musí vykonávat ve shodě a v zájmu svého dítěte, svých dětí. Představuje tak jakési vodítko pro dohodu, aby rodiče věděli, na jaké okruhy se mají zaměřit a co si musí ošetřit (například zachování vztahu, pokud dítě bude žít s druhým rodičem, čas strávený s druhým rodičem, předávání dětí). Práci s rodičovským plánem uvedla polovina informantů.

Důležité je, že pracovníci OSPOD pracují s oběma rodiči současně. *„Já i moje kolegyně si rodiče zveme osobně, oba dva najednou, promluví s nimi, edukují je, dám jim třeba i příklady z praxe a následně je ještě posílám do mediace, protože hodina u mě nestačí na to, abychom utvořili mimosoudní dohodu“* (informant č. 5). Stejně tak i emailová konverzace je společná – zprávy jsou vždy odeslány oběma rodičům. Nelze jednoho rodiče obcházet. Uplatňuje se rovný přístup k oběma rodičům.

Pokud se na OSPOD obrátí pouze jeden z rodičů, ať už telefonicky nebo osobně, vždy dostane pouze prvotní všeobecné informace. Pracovník s ním neřeší nic konkrétního. To je jedna z velkých zásad, kterou je potřeba ctít a která vyplývá z Cochemského způsobu jednání.

Kolizní opatrovník by měl vždy usilovat o to, aby rodiče byli těmi, kdo nesou odpovědnost za své minulé i budoucí počínání a chování. *„Největší tíha by měla být na rodičích, rodičům se snažíme vracet do rukou veškeré rozhodování o dítěti a dítě nezatěžovat“* (informant č. 6).

Z pohledu kolizního opatrovníka je důležité, aby s rodiči vyřešil zásadní otázky týkající se jejich rodinné situace. Je důležité, aby dítě vědělo, že se rodiče rozcházejí, aby vzájemně znali svá prostředí, v nichž dítě vyrůstá. Je zásadní, aby oba rodiče neměli závažné výhrady k bydlení toho druhého.

Zhodnocení efektivity

Pracovníci OSPOD hodnotí Cochemskou praxi pozitivně, i přes menší výhrady. *„Za nás, za OSPOD, nám nastavení Cochemu ulehčilo práci, vidíme velký smysl v tom, že pozornost rodičů se směřuje na soud a vědí, že soud to za ně bude rozhodovat až v krajním případě“* (informant č. 3).

„Nám to určitě vyhovuje a konkrétně tak, jak je to nastaveno u nás. Víme, že třeba v rámci našeho kraje je jinde Cochemský model praktikován tak, že je jeden OSPOD, jedna organizace poskytující služby a jeden soud. My jsme to takhle úzce a pevně provázané nechtěli“ (informant č. 4).

Díky aplikaci Cochemské praxe také dochází ke snižování počtu nařízených znaleckých posudků. Pomocí edukace a mediace se totiž eliminovaly konflikty rodičů. Zároveň však pracovníci upozorňují na fakt, že Cochemská praxe má smysl tam, kde je šance, že se rodiče domluví. V případech, kdy je konflikt rozsáhlý, je lepší klasické řízení se soudcem, řídit se právními předpisy a autoritativně rozhodnout. Meritorní rozhodnutí ve věci v těchto případech dává šanci, že se rodiče uklidní. V praxi tak soud zpravidla autoritativně nerozhoduje bez znaleckého posudku, v případě, že se rodiče skutečně nedohodnou. Zpravidla totiž, pokud by soud rozhodl bez znaleckého posudku a rodiče by se odvolali, tak by to odvolací soud vrátil s tím, že má soud dokazování doplnit o znalecký posudek. Ač i v tomto případě se jedná o individuální rozhodnutí jednotlivých soudců (a neexistence znaleckých posudků nejsou překážkou pro rozhodnutí soudu).

Uplatňování Cochemského modelu či prvků Cochemské praxe je velmi individuální a vázané na danou lokalitu. Jednotlivé odbory a okresní soudy mají nastavená vlastní pravidla. *„Když se v rámci mezioborového setkávání bavíme o tom, jak to u nás nastavit, vycházíme z našeho prostředí, z našich služeb a z našich zkušeností s klienty, tak by to asi tak mělo být, že si to každý napasuje na to svoje“* (informant č. 6).

Podstatnou roli hraje rovněž míra motivace ke práci u jednotlivých pracovníků napříč široké škály spolupracujících.

Pracovníkům vyhovuje, že proces jejich práce není pevně daný, ale přizpůsobuje se každému konkrétnímu případu.

Za jeden z hlavních přínosů lze považovat fakt, že Cochemský model usiluje o maximální zájem dítěte. Přínosem je rovněž minimální návratnost případů. Rodiče se díky rozhovorům, edukaci, mediaci a popřípadě rovněž i terapiím učí komunikovat, vědí, že jsou to oni, kdo musí rozhodovat, nikoli instituce. Rodiče jsou v rámci edukace informováni o tom, že pokud jsou sezdáni, tak první rozhodnutí ve věci je to jediné rozhodnutí, které potřebují a ostatní věci, které potřebují řešit a měnit mohou upravovat formou mimosoudní dohody, mimo soud.

Dle slov účastníků šetření Cochemský model v českém systému funguje, neboť ve většině případů dochází k dohodám. Jeden z informantů uvedl v průměru pouze tři autoritativní rozsudky ročně a jeden požadavek na znalecký posudek za tři roky. Rodiče se zpravidla nakonec dokáží dohodnout, ať již v rámci prvního či druhého soudního jednání. U některých případů si vystačí s edukací a mediací, v jiných případech musí podstoupit další podpůrné služby, prostřednictvím kterých dospějí k dohodě.

Edukace je tedy nesmírně důležitá. Již funguje také edukace ve skupinách, ač v našem prostředí se jedná spíše o novinku. Rodiče mají možnost sdílet si i mezi sebou své otázky a nejasnosti a vyměnit si mezi sebou zkušenosti. Navíc vidí, že nejsou jediní, kteří takovouto situaci zažívají. To také pomáhá v procesu dohody.

Nutno ještě dodat, že cílem Cochemského modelu sice je dosáhnout dohody mezi rodiči, ovšem nelze si ji vynutit. Rodiče musí skutečně dosáhnout vnitřního smíření a smíru mezi sebou, tedy uvědomit si, že zanikl jejich partnerský vztah, nikoliv však odpovědnost rodiče. V některých případech proto rodiče potřebují čas, aby došli k vlastním závěrům.

Cochemský model ulehčil práci samotným pracovníkům OSPOD, a navíc ji zefektivnil, což potvrzují statistiky jednotlivých odborů. Představený způsob řešení situace je transparentní, a rodiče tak nemohou mít pocit, že by je někdo obcházel. Interdisciplinární tým jedná a komunikuje s oběma rodiči stejně a současně. Nastavuje se tak zdravá komunikace.

3. Limity

Je logické, že i aplikování Cochemského modelu provází nedostatky, které se mohou místně lišit, ovšem zpravidla se interdisciplinární týmy potýkají s podobnými problémy. Některé jsou spojeny již se samotným zaváděním praxe, jiné se projevují při její realizaci.

Limity při uplatňování Cochemské praxe lze rozdělit na limity jednotlivých subjektů interdisciplinární spolupráce, tedy na:

- limity soudu;
- limity OSPOD;
- limity o odborných a poradenských zařízeních;
- další.

Problematické aspekty se objevují u OSPOD, s jinými se potýkají soudy či organizace nabízející služby. Tyto limity, jednotlivě i dohromady, pak ovlivňují spolupráci, přehlednost a rychlost celého procesu, který je založen na spolupráci, jednotnosti a poslušnosti.

Krátkodobá praxe

Nedostatky uplatňované v Cochemské praxi v našem prostředí vychází zejména z krátkého trvání její aplikace v České republice a nedostatečné připravenosti všech spolupracujících subjektů, například po stránce administrativní a institucionální. Každý interdisciplinární tým funguje jinak a má svá pravidla (mimo základní principy), ne všechny spolupracující subjekty o sobě hovoří jako o interdisciplinárním týmu. Až časem, společně s dlouhodobější praxí a reflexí a předáváním znalostí bude možné vyhodnotit efektivnost v tom nejkompexnějším měřítku. Nutno však podotknout, že stále převažují pozitiva, která plynou z aplikování interdisciplinární spolupráce.

S nepřipraveností pak souvisí taktéž legislativní problematika (postupy nemusí mít oporu v zákoně).

Nespolupráce

Neefektivní koordinace a spolupráce mezi subjekty může představovat zásadní překážku v rychlosti a efektivnosti - úspěšnosti každého procesu. Tento limit v zásadě souvisí se všemi ostatními, s nabídkou a kapacitou služeb, osobním přístupem soudce, délkou praxe a zkušenostmi s Cochemským modelem v České republice.

V druhém případě pak informanti hovoří o nespolupráci rodičů a jejich minimálnímu snažení situaci řešit. Jako problém se v praxi jeví situace, kdy si rodiče mají domluvit návštěvu vybraného pracoviště odborné pomoci. Často spolu vůbec nemluví, jen se negují a slovně na sebe útočí. Nejsou pak schopni domluvit se ani termínu terapie či, kdo z nich je objedná a v jaké termínu.

Nabídka služeb

Informanti na základě vlastních zkušeností hovoří zejména o nedostatečné nabídce služeb pro rodiče – tedy dostupnosti poradenských služeb a terapií a kapacitě. Šest z osmi pracovníků se potýká minimálně s jedním z těchto zmíněných limitů. Pokrytí odbornými pracovišti (a nedostatečná nabídka vybraných metod) a nízká kapacita k tomu (ať už na úrovni institucionální či administrativní) jsou však záležitostmi regionální, tedy nejedná se o celorepublikový problém, neboť část informantů, jedna čtvrtina z nich, uvedla dobré pokrytí v místě jejich působnosti.

„Vím, že je dobré slyšet informace opakovaně, edukaci nechci nijak zlehčovat, ale já postrádám terapii“ (informant č. 1).

„Chybí pokrytí odpornými pracovišti pro rodiče v rámci okresní působnosti. Rodiče musí dojíždět do krajského města, což je pro mnohé problematické. Nemají třeba auto, mají hodně práce, nebo je to celé demotivuje“ (informant č. 2).

V jiném kraji uvádí poměrně dobrou dostupnost terapeutických služeb pro rodiče a přijatelné objednáací lhůty, naopak však schází služby dětské psychologie a lhůty jsou rovněž u psychologa pro dospělé.

Právě z důvodu nedostupnosti některých služeb poskytují poradenskou síť nestátní neziskové organizace, které jsou součástí interdisciplinárního týmu.

Nejednotnost

Mezi další limity Cochemského modelu se řadí odlišnost procesu samotného řízení ze strany jednotlivých soudců. Postupy práce soudců jsou odlišné. Opatrovnický soudce může pozvat pracovníky OSPOD přímo na jednání v začátku nebo i později. Odbor také může být předem soudcem požádán o klasické prošetření rodiny a rozhovor s rodiči a dítětem, dětmi. Sami informanti upozorňují na velikou individualitu, například informant č. 3 se vyjádřil následovně: „*Velmi záleží na soudci, kdy některý soudce nás zve až k jednání v režimu „jiného soudního roku“ nebo prvnímu soudnímu jednání. Může se také ale u některého soudce stát, že ten od nás chce dříve klasické prošetření situace rodiny, včetně pohovoru s dítětem.*“

Individualita soudce je tedy stěžejní a od ní se odvíjí také konkrétní činnost pracovníků OSPOD. Nejedná se pouze o postup práce, ale rovněž o časové období, v rámci kterého soudce řízení nařizuje (v praxi to bývá měsíc, tři měsíce i šest měsíců). Záleží, kterými procesy rodiče procházejí – u některých stačí edukace, v jiných případech probíhá i mediace a terapie.

„...pokud jdeme s rodiči na jednání do měsíce, tak s rodiči uděláme pohovor, hledáme s nimi možné řešení situace a v případě potřeby je odkazujeme na služby. Pokud je tam delší časový interval a vím, že rodiče jsou odkázáni na služby, tak to nechávám v kompetenci dalších aktérů interdisciplinární spolupráce“, (informant č. 3).

Konzervativní přístup

V kontextu výše popsaného souvisí s problematikou rovněž věk soudců, jak bylo zmíněno některými pracovníky. Mladší soudci jsou otevřenější novým přístupům, na rozdíl od starších konzervativních soudců. Právě díky odchodu těch starších a nástupu mladší generace se v některých oblastech začalo přistupovat ke Cochemské praxi, nebo dochází k jejímu zefektivnění. Soudce tedy musí být nakloněn k uplatňování Cochemského modelu v praxi (zpravidla se interdisciplinární spolupráce také formuje z jeho popudu). Pakliže ze strany soudu nedochází k žádným snahám, nemůže existovat ani interdisciplinární tým.

Za limit považují pracovníci rovněž nikoli vždy optimální spolupráci v týmu. Úzkou spolupráci s podpůrnými službami považují za stěžejní, neboť pokud tyto služby fungují a kooperují se soudem (zasílají zprávu řádně), dochází k urychlení i zefektivnění celého procesu. Ovšem tato komplexní spolupráce nefunguje vždy automaticky.

Z odpovědí informantů je patrné, že neexistuje jeden stejný postup a aplikace Cochemské praxe se liší dle lokality a příslušnosti k okresnímu soudu.

Na základě informací pracovníků a jejich zkušeností z vlastní praxe lze shrnout základní oblasti - nedostatky při uplatňování Cochemského modelu v praxi:

- nejednotnost (meziúrovňová, úrovňová, nejednotnost);
- nespolečná práce (neefektivní koordinace a spolupráce mezi subjekty);
- konzervativní přístup (osobní přesvědčení);
- nabídka služeb (nízké pokrytí terapeutických služeb);
- krátkodobá praxe (krátká praxe v rámci ČR).

7 Vyhodnocení výsledků a závěrečná diskuze

Na základě kvalitativní analýzy obsahu rozhovorů lze charakterizovat specifika, přínosy i limity uplatňování Cochemské praxe v České republice. Díky názoru a zkušenostem pracovníků jednotlivých místně příslušných OSPOD, spolupracujících s okresními soudy, bylo možné komparovat tyto jednotlivé zkušenosti.

Hlavní výzkumná otázka zjišťovala, jaká jsou zásadní specifika uplatnění Cochemského modelu v praxi.

Podstatným aspektem v celém procesu je spolupráce aktérů a celkově interdisciplinární spolupráce. Tu je možné nastavit individuálně.

Pro pracovníky OSPOD, kteří jsou podstatnou složkou v uplatňování Cochemského modelu a do procesu vstupují z pozice kolizního opatrovníka, není důležité, jakou cestou rodiče museli projít, ale výsledek, tedy jestli dohoda existuje či nikoliv. Také je důležité, aby byli respektováni oba dva rodiče stejnou měrou jako podstatné osoby pro dítě, v životě dítěte. A aby se ctilo, že oba rodiče mají stejná práva, aby jeden rodič nepotlačoval druhého rodiče, nebo aby nedocházelo ke vzájemnému osočování mezi rodiči a třeba i před dětmi. Rodiče si musí plně uvědomovat svou odpovědnost za dítě.

Zásadním aspektem Cochemské praxe je také uchopení pojmu dohoda. Model usiluje o dohodu mezi rodiči, ovšem nelze ji na rodičích vynucovat. Cílem tedy je, aby rodiče porozuměli tomu, že stále mají své rodičovské povinnosti, musí spolu komunikovat a jednat v zájmu dítěte, a tedy nezatahovat ho do svých partnerských sporů. Není tedy přípustné, aby pracovníci OSPOD vyvíjeli nátlak na rodiče v otázce uzavření dohody.

Vedlejší výzkumná otázka se pokoušela zmapovat, jaké příklady z praxe lze identifikovat jako účinné a vhodné. Společné jednání rodičů mnozí pracovníci sociálního odboru začali aplikovat ještě dřív, než přišla Cochemská praxe, protože se jim tento postup osvědčil a ulehčilo jim to práci. Neusilují tedy o to být prostředníkem komunikace mezi rodiči, ani být vyšetřovatelem, který zkoumá, na čí straně je pravda. Také to, že na společném jednání dochází ke vzájemné konfrontaci mezi rodiči, je přínosné. Často se totiž může jednat o první okamžik, kdy si mohou své problémy vyříkat od té doby, kdy se rozešli.

Pro fungující interdisciplinární spolupráci je důležitá jednotnost a transparentnost. Hlavní přínos spočívá právě ve vzájemné spolupráci, komunikaci mezi kooperujícími

subjekty, předávání si informací a vzájemné důvěře. Celý systém interdisciplinární spolupráce je jednotný. Zjednodušeně řečeno, všechny kooperující subjekty dávají rodičům stejné informace. Tedy, když přijdou rodiče na OSPOD, dostanou informace, pak jdou na soud, tedy proběhne řízení, kde slyší úplně stejné informace. A když nedojde k dohodě a soud se odročuje a rodiče musí podstoupit terapii, navštívit psychologa či jinou poradenskou službu, i tam jim řeknou to samé.

Specifikem Cochemského modelu je rovněž komunikace a spolupráce s oběma rodiči najednou. Je jedno, jestli si rodiče podají návrh k soudu, nebo se obrátí přímo na OSPOD, vždy se jedná s oběma rodiči. To platí jak u sociální pracovnice soudu, tak pracovníků OSPOD. Se soudem se pak subjekty/pracovníci vzájemně informují o konkrétních rodičích, respektive případech. Nejen osobní, ale rovněž veškerá emailová komunikace probíhá s oběma rodiči (tedy emailovou zprávu dostanou oba bývalí partneři), a to z toho důvodu, aby nemohlo dojít k pocitu/dojmu jednoho z rodičů, že je obcházen. Tím by Cochemský model usilující o spravedlivou dohodu zcela ztratil smysl.

V případě podání návrhu ze strany rodičů k soudu, soud zahajuje řízení a rozesílá oznámení včetně jmenování opatrovníka. OSPOD pak má zpravidla uveden telefonní kontakt na rodiče v tomto oznámení. Následující postup probíhá individuálně, buďto volají pracovníci OSPOD a domlouvají si schůzku s rodiči nebo naopak. Na první schůzce jsou rodiče edukováni a společně se řeší otázka zapojení dítěte, dětí. I když rodiče přichází s dohodou, musí být ověřeno, že je to ve shodě i na straně dítěte, jestli dohoda reaguje na potřeby a přání společných dětí. V první řadě si na schůzce pracovníci všimají komunikace – zda probíhá v přijatelných mezích, a v případě, že je zachycen problém, dochází k zapojení dalšího subjektu, respektive člena interdisciplinárního týmu.

Od výše popsaného se odvíjí také následující jednání u soudu. Probíhá tedy zahájení řízení a následně je ustanoven termín prvního jednání. Na prvním jednání může být rozsudkem potvrzená dohoda rodičů, nebo se soud odročuje, pakliže si to situace vyžaduje. Na tomto se shodli všichni pracovníci. Zpravidla se odročuje na tři měsíce za účelem docházení rodičů k psychologovi (či jiné terapeutické službě). A pakliže by bylo dosaženo pozitivních výsledků dříve než za tři měsíce, a v rámci společné komunikace, může být druhé jednání nařízeno dříve. Pracovníci však zároveň dodali, že k této situaci dochází spíše výjimečně, neboť rodiče většinou potřebují více času, aby přijali danou

situaci a našli shodu. V případě, že rodiče nejsou schopni nalézt mezi sebou shodu a situaci se nepodaří vyřešit při druhém nařízeném jednání, následující postup soudu je stejný. Soud rozhodne autoritativně, a pokud je to potřeba, dochází k vypracování znaleckých posudků, ovšem ty jsou považovány spíše za okrajový nástroj. Z odpovědí zástupců OSPOD je však patrné, že dochází ve většině případů k dohodám, ke kterým rodiče dospějí prostřednictvím podpůrných a poradenských služeb.

Jedna z vedlejších výzkumných otázek zjišťovala, jaká negativa a jaké limity jsou spojovány s uplatňováním Cochemského modelu v praxi v České republice. Aby bylo možné identifikovat negativa, je nutné vymezit také pozitiva.

Pracovníci odboru, kteří se výzkumného šetření účastnili, se shodli na tom, že primárním cílem je dítě a co nejmenší dopad rozpadu vztahu rodičů na něj. Eliminace negativních vlivů je společná, ovšem v otázce, zda je a mělo by být dítě vtaženo do procesu, nebyly názory a praxe jednotné. Dvě třetiny informantů se snaží minimalizovat kontakt, pokud si opak nežádá situace či není nařízen rozhovor, popřípadě se pracovníci OSPOD zaměřují pouze na starší děti (staršího školního věku). Druhá část pracovníků však kontakt s dětmi uskutečňuje, například i zprostředkovaně formou dopisu. Obecně jsou však názoru, že kontakt s dítětem je důležitý, neboť jen díky pohovoru s ním je možné objektivně zhodnotit domácí situaci a identifikovat rizikové faktory v rodině.

Na základě kvalitativní analýzy rozhovorů lze shrnout zásadní přínosy Cochemské praxe:

- transparentnost;
- prioritní je zájem o dítě;
- partnerská spolupráce s rodiči;
- stanovená posloupnost jednotlivých kroků – přehlednost;
- rychlost procesu.

Naopak její limity ovlivňuje široká škála aspektů, neboť je nutné brát na zřetel jednotlivé subjekty interdisciplinárního týmu, z nichž každý má své limity, které se poté projevují v celkové spolupráci a jejím procesu. Soudce je primárním činitelem v uplatňování Cochemského modelu, neboť celý proces řídí a je tou osobou, která musí být primárně nakloněna k jeho uplatňování. Ač jsou si všechny subjekty interdisciplinárního týmu rovni, bez soudu a soudce proces nefunguje. Informanti se

shodli na tom, že ne každý soudce je novinkám a spolupráci nakloněn, což je ovlivněno zejména konzervativním přístupem soudců. Zvláště pak mladší generace opatrovnických soudců vyzývají z vlastního popudu ostatní subjekty ke spolupráci, čímž dochází k formování interdisciplinárních týmů a plynulé koordinaci.

Jako největší problém se jeví nedostupnost a nedostatečná kapacita odborných poradenských a terapeutických služeb, například služeb psychologa. Neexistence poradny v místě bydliště, dlouhé čekací lhůty a další situace mohou pak působit jako negativní element a stresující faktor na rodiče a jejich počínání.

Následující Tabulka 5 představuje **paradigmatický model** faktorů, který vychází z působení pozitivních a negativních aspektů a příčinných podmínek.

Tabulka 5 Paradigmatický model

Jev	Uplatnění modelu Cochemské praxe v České republice
Příčinné podmínky	Rozvod Svěření dítěte do péče
Kontext	Aplikace Cochemského modelu – funkční řešení sporů na základě dohody mezi oběma rodiči, kteří se rozešli/rozvedli a řeší opatrovnictví
Intervenující podmínky	Neschopnost rodičů dohodnout se, spory mezi bývalými partnery, spory o dítě
Strategie jednání	Interdisciplinární spolupráce Zájem dítěte
Následky	Dohoda

Zdroj: vlastní zpracování na základě výzkumného šetření

Na základě zhodnocení výsledků šetření a vzhledem ke stanoveným cílům práce a definovaným výzkumným otázkám lze shrnout, že Cochemská praxe usiluje o:

- funkční a rychlé řešení opatrovnických sporů;
- nenásilnou formu dohody mezi rodiči;

- eliminaci stresující doby pro dítě;
- včasnou intervenci odborníků.

7.1 Limity výzkumného šetření a doporučení pro další výzkum

Výzkumné šetření sledovalo konkrétní zkušenosti pracovníků v oblasti uplatňování Cochemského modelu v praxi v České republice. Ač je možné za limit výzkumu považovat hlubší zkoumání konkrétního jevu na malém vzorku informantů, lze tyto výsledky do jisté míry zobecnit. Minimálně v základních principech, jako je podstata interdisciplinární spolupráce, princip práce s rodiči, funkce jednotlivých koordinujících subjektů. Jelikož nebyly plošně pokryty všechny kraje v České republice ani okresní soudy v rámci kraje či určitého území, tak nelze hodnotit úspěšnost a efektivitu v rámci celé České republiky. Předložené kvalitativně pojaté výzkumné šetření nesledovalo statistická data, nýbrž získávalo veliké množství dat na malém počtu informantů. Z tohoto pohledu tedy není možné výsledky zobecňovat.

Z pohledu výzkumníka lze za podnětné považovat uskutečnění podobně zaměřeného a cíleného výzkumného šetření, ovšem s dalšími členy interdisciplinárního týmu, tedy i ostatními subjekty a jejich pracovníky, které jsou zapojeny do Cochemské praxe. Díky takto zaměřenému šetření by bylo možné získat komplexnější pohled na Cochemský model v praxi a výsledky komparovat.

Pro získání pohledu z druhé strany procesu, respektive poznání spolupráce v rámci celého procesu by bylo vhodné provést například narativní kvalitativní analýzu s rodinou, která procesem s uplatněním Cochemské praxe prošla.

7.2 Reflexe

Výzkumné šetření mělo své postupy, které do sebe logicky zapadaly. Jelikož bylo šetření rozděleno na tři části, tedy předvýzkum, přípravnou fázi a realizační fázi, probíhalo v rámci předem stanoveného harmonogramu, který se dle potřeby dále

upravoval. I přes překvapivě nízkou odezvu ze strany oslovených pracovníků a menší vzorek konečných informantů, kteří souhlasili s účastí na výzkumném šetření, bylo velmi zajímavé a podnětné data analyzovat a interpretovat.

Je patrné, že pracovníci OSPOD z pozice kolizního opatrovníka usilují nenásilnou formou o to, dovést rodiče a bývalé partnery k dohodě, ovšem nutno podotknout, že rodiče jsou těmi, kteří musí chtít. Žádný sociální pracovník to za ně neudělá. Platí tak známé pravidlo, že pomoci lze pouze tam, kde si pomoci nechají. Cochemská praxe není spásou či zázrakem, ale účinným nástrojem, přístupem, který může efektivně pomoci vyřešit situaci nefunkčních rodin. Rodiče často řeší partnerské problémy a zapomínají na svou rodičovskou roli. A právě oni jsou těmi, kteří na sobě musí pracovat a jednat v zájmu dítěte.

8 Závěr

Předložená diplomová práce se věnovala tématu interdisciplinární spolupráce služeb poskytujících podporu rodinám, jež mohou být zasaženy rozpadem vztahu rodičů.

Druhá část práce se věnovala otázce konkrétní realizace Cochemské praxe v prostředí České republiky.

V první části práce byla popsána základní teoretická východiska. Jednotlivé kapitoly se věnovaly rodině a rozvodu, interdisciplinární spolupráci, respektive spolupracujícím subjektům, tedy soudu, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, neziskovým organizacím, které nabízejí odborné poradenství, mediačním centrům, advokátům. Důraz byl kladen na jejich vzájemnou provázanost a součinnost. Poslední dvě kapitoly teoretické části popisovaly konkrétně Cochemský model a proces opatrovnického řízení s přístupem Cochemské praxe.

Praktická část spočívala v kvalitativně orientovaném výzkumném šetření, které sledovalo konkrétní zkušenosti pracovníků v oblasti uplatňování Cochemského modelu. Hlavním cílem šetření bylo zhodnocení uplatnění Cochemského modelu v praxi v České republice a dále též shrnutí efektivních a fungujících příkladů z praxe, stejně tak jako identifikace nedostatků a limitů. Na základě rozhovorů s pracovníky a jejich vyhodnocení lze říci, že výzkumné cíle byly naplněny. Byla popsána spolupráce v praxi, jednotlivé kroky a postupy, přičemž všechny tyto aspekty Cochemské praxe mohly být komparovány, čím bylo zjištěno, že uplatňování Cochemského modelu se (až na elementární principy) liší v rámci jednotlivých pracovišť. Vlastní reflexe, limity výzkumného šetření a doporučení pro další praxi byly uvedeny v poslední kapitole.

9 Literatura

- Ackerman, M. J. (2006). *Clinician's guide to child custody evaluations* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Beck, P. (2009). *Cochemer Praxis vs. Integrierte Mediation - Vergleich der methodischen Ansätze*. München: GRIN Verlag.
- Bowlby, J. (2012). *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
- Brzobohatý, R. Cirbusová, M. Rogalewiczová, R. et al. (2015). *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte – metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU. 117 s. ISBN978-80-263-1010-5
- Cirbusová, M., & Brzobohatý, R. (2019). Manuál zavádění interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovského konfliktu: Desatero zavádění Cochemského modelu. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*, 4, 1-7.
- Cirbusová, M., & Brzobohatý, R. (2020). Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu – metoda nebo profese? *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*, 1, 6–11.
- Cochem.cz. (2022). Pro odborníky. Dostupné z <https://www.cochem.cz/index.php/pro-odborniky/>
- Český statistický úřad. (2021). Vývoj obyvatelstva České republiky: Rozvodovost. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/142755448/1300692103.pdf/ae7c7bbe-d341-4f87-94fc-523de14a65b5?version=1.1>
- Dostálová, S., & Killarová, T. (2015). Cochemská praxe – role zapojených profesí. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*, 17, 9-15.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, ISBN 978-80-7315-185-0.
- Goleman, D. (2011). *Emoční inteligence* (2. vyd.). Praha: Metafora.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktual. a rozšíř. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

- Heřmanský, M. (2009). *Úvod do společenskovedních metod*. FHS UK. Dostupné z: [www.https://dl1.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=435429](https://dl1.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=435429).
- Holá, L., & Hrnčířiková, M. (2017). *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges.
- Hořinová, A. (2008). Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé. In J. Neckář, M. Radvan, D. Sehnálek, & J. Valdhans (Eds.). *Dny práva 2008* (pp. 109–343). Brno: Masarykova univerzita.
- Chmelíková, I. (2017). Mediace (1.): Pojem mediace, principy, výhody a průběh. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*, 19, 12-15.
- Chráska, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
- Langmeier, J., & Matějček, Z. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.
- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (1992). *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Jinočany: H & H.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť* (3., rozš. a přeprac. vyd.). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O. (2014). Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*, 16, 17-18.
- Matoušek, O., & Křišťan, A. (Eds.). (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2022). *Znalci.justice.cz* [website]. Dostupné z: <https://znalci.justice.cz/>
- Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Slon. ISBN 978-80-7419-285-2.
- Nadace Sirius. (n. d.). Životní události způsobující STRESOVOU ZÁTĚŽ U DOSPĚLÝCH. Dostupné z <http://www.nadacesirius.cz/kviz/tabulka1/>
- Novák, T. (2016). *Znalecké posudky o dětech pod drobnohledem* (2., dopl. vyd.). Praha: Wolters Kluwer.

- Nováková, M. (2019). Cochemský model v ČR. *Kolibřík*, 2, 12-17. Dostupné z https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/kolibrik_2_2019_03.pdf
- Pavlát, J. (2012). Porozvodové uspořádání. *Česká a slovenská psychiatrie*, 108, 88-92.
- Pemová, T., & Ptáček, R. (2020). *Sdílené rodičovství*. Praha: Národní institut pro děti a rodinu.
- Petrusek, M., Maříková, H., & Vodáková, A. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Plamínek, J. (1994). *Řešení konfliktů a umění rozhodovat*. Praha: Argo.
- Polišenská, P. (2013). *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly z metodologie výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- Rogalewiczová, R. (2019). *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges.
- Rogalewiczová, R., & Cirbusová, M. (Eds.). (2015a). *Cochemská praxe v České republice: sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15.5.2015 v Brně*. Brno: Tribun EU.
- Rogalewiczová, R., & Cirbusová, M. (Eds.). (2015b). *Zájem dítěte v soudní praxi: sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 17.9.2015 v Brně*. Brno: Tribun EU.
- Rudolph, J. (2009). *Ty jsi moje dítě: Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Drážďany: Konzulát České republiky.
- Říčan, P., & Krejčířová, D. (2006). *Dětská klinická psychologie* (4., přeprac. a dopl. vyd.). Praha: Grada.
- Šišková, T. (2012). *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál.
- ŠKRLA, Petr. (1996). *Kaleidoskop*. Ilustroval Jan BÁRTA. Ostrava: JUPOS. ISBN 80-85832-07-0.
- Šmíd, O., & Šínová, R. (2013). *Rozvod manželství*. Praha: Leges.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. (2016). Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. (2022). Sborníky: Stáž v Německu – Mnichovský model. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/o-uradu/realizovane-projekty/rozvoj-partnerstvi-v-oblasti-mezinarodni-spoluprace/aktivity-projektu#:~:text=Mnichovsk%C3%BD%20model%20je%20zp%C5%AFsob%20propojen%C3%AD%20spolupr%C3%A1ce%20z%C3%BA%C4%8Dastn%C4%9Bn%C3%BDch%20subjekt%C5%AF,na%20M%C4%9Bstsk%C3%A9m%20soud%C4%9B%20v%20Mnichov%C4%9B%20v%20roce%202007>

Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 204/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

10 Přílohy

Příloha A – vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas

Vážená paní/pane.....

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám závěrečnou práci na téma *Cochemská praxe – interdisciplinární spolupráce v zájmu dítěte*, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem zhodnotit uplatnění Cochemského modelu v české praxi.

Výzkum bude prováděn formou rozhovoru, který bude zaznamenán na nahrávací zařízení. Následně bude pořízen doslovný přepis. Z účasti na výzkumu pro Vás nevyplývají žádná rizika.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou použity pro účely vypracování závěrečné práce studentky.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží účastník výzkumu a druhý studentka.

Jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu:

V

dne

Jméno, příjmení a podpis studentky:

Příloha B - Přepis rozhovoru s zaznačenou kategorizací a subkategorizací

Rozhovor č. 1

Jak dlouho pracujete na OSPOD a v jaké pracovní pozici?

Na OSPOD pracuji v tuto chvíli po MD 2 roky a před MD jsem pracovala taky asi tak. Před MD jsem pracovala jako sociální kurátor pro děti a nyní pracuji jako opatrovnice, jsem tedy v roli kolizního opatrovníka pro řízení u soudních jednáních ve věci nezletilých dětí.

(Výzkumný okruh 1 - Specifika uplatňování Cochemské praxe)

SPOLUPRÁCE – interdisciplinární spolupráce (OSPOD, soudy, NNO), kooperace

INTERDISCIPLINÁRNÍ TÝM - ověřování efektivity, opatrovník, soudní pracovník, pracovníci služeb

Je Váš OSPOD součástí nějakého interdisciplinárního týmu?

*Cochemská praxe, která je u nás praktikována pod záštitou **Okresního soudu** v Hodoníně od roku 2018, nás vlastně zasadila do interdisciplinárního týmu lidí, kteří v těchto řízeních pomáhají rodině najít řešení jejich rodinné situace. Do **interdisciplinárního týmu** je zapojeno více složek, včetně našeho **OSPOD** a dalších OSPOD v okrese.*

Odkud vzešel impulz pro Cochemskou praxi?

Impulz vzešel od některých opatrovnických soudců v Okresním soud v Hodoníně

Kdo je dalším členem interdisciplinárního týmu?

*Jsou to další organizace, **pomáhající organizace**, **rodinné poradny**, **terapeutické poradny**, **služby poskytující podporu rodinám**, **SAS**, **mediační centra** a **organizace poskytující edukaci rodičů** atd.*

Jak vypadá praxe interdisciplinárního týmu? Myslím tím, že pravděpodobně participujete na konkrétních případech a zároveň mě zajímá, zda se setkáváte i na nějakých pravidelných pracovních poradách?

Ano, setkávání probíhá jednou za čas a zúčastňují se toho zástupci organizací, většinou vedoucí. U nás tam jezdí naše paní vedoucí a také právnička odboru. Vedoucí

jednotlivých složek se v obecné rovině baví o tom, jak tu spolupráci nastavit a my jako členové organizací pak ve spolupráci řešíme ty jednotlivé případy v rámci Cochemské praxe.

*Probíhá to tak, že my jako OSPOD jsme od Okresního soudu v Hodoníně usnesením jmenování kolizním opatrovníkem pro řízení, kdy první **spolupráce s rodinou** je zahájena s rodiči právě na OSPOD, je to vždy s oběma rodiči najednou. Rodiče si za přítomnosti pracovníka OSPOD vyjasňují, jaká ta situace je, konfrontují se spolu, jak to mají a my jsme schopni na prvním jednání sledovat, zda jsou rodiče dohodnuti či ne a zda jsou schopni se dohodnout nebo naopak nejsou. Toto protokolujeme a následně zasíláme Okresnímu soudu.*

*Na Okresním soudě je vytvořena nová pracovní pozice a tou je **tajemnice soudu**, kterou informuje právě o tom, jak to rodiče mají. V tomto vyjádření i sdělujeme, zda rodiče **doporučujeme** na nějakou edukaci, terapii nebo mediaci. Tajemnice následně odkazuje na konkrétní služby, a přestože již třeba proběhne první jednání soudu ve věci, je jednání následně odročeno, aby rodiče mohli navštěvovat doporučenou službu. Smyslem Cochemu je, aby soud nerozhodoval za rodiče, ale aby si rodiče sami došli k dohodě v co nejlepším zájmu dítěte právě s pomocí tohoto interdisciplinárního týmu, kdy každý se s nimi snaží na té dohodě pracovat.*

(Výzkumný okruh 2 – Příklady efektivní a účinné praxe)

_PRÁCE S RODIČI - podpora rodičů - edukace, mediace, rozhovory, terapie, rodičovský plán, oddělení partnerského konfliktu od rodičovské role

Pro upřesnění se doptávám, zda když si rodiče ve shodě či jeden z nich podají návrh, tak kdo je vyzve k tomu prvnímu jednání na OSPOD?

*Rodiče dostanou pokyn od soudu, kdy v usnesení u zahájení řízení mají doslova napsáno, že do 7 dní mají kontaktovat OSPOD. Většinou je to tak, že jeden z rodičů nám zavolá a my v tomto hovoru směřujeme toho rodiče k tomu, aby se kontaktoval s druhým rodičem, navrhli si společně třeba 3 termíny, kdy oba mohou a ty nám sdělí, abychom mohli zvolit ten, kdy budeme moci my. Ale už tuto dohodu vracíme rodičům, ať si to vyřeší mezi sebou, nedomlouváme to za ně a nevoláme každému z nich my. Cílem je, aby od začátku ta **dohoda** byla vrácena mezi ně.*

Jak probíhá následné odkazování rodičů na služby?

Ano, víme, které organizace operují v našem okolí. Na ty je navádíme nejen my na OSPOD, ale mohou to udělat i rodiče z vlastní iniciativy. Také tajemnice soudu na základě naší zprávy rodiče odkazuje na služby. Ta si může v interdisciplinárním týmu i ověřit skutečnost, že rodiče někam začaly docházet.

Ráda bych se blíže zeptala na tu pozici tajemnice soudu, to je administrativní pracovnice?

Tajemnice soudu asi nemá úplně prostor na edukaci rodičů, je spíš administrativní pracovnice, která odkazuje a zprostředkovává spolupráci s dalšími aktéry interdisciplinární spolupráce. S její pomocí rodiče vyhledávají ty nejvhodnější organizace pro ty konkrétní rodiče.

Jaký je tedy rozdíl mezi OSPOD a tajemnicí soudu?

OSPOD rodiče edukuje, součástí toho může být i koordinace a odkázání na služby. Tajemnice to hodně koordinuje a odkazuje. Navíc rodiče vnímají soud více vážně, mají z něho větší respekt a autoritu a je možné, že OSPOD by rodiče méně respektovali. Dokonce je možné, že od tajemnice soudu tu nabídku další podpory lépe přijmou. I my jako OSPOD si před soudním jednáním mapujeme, jak ta situace na straně rodičů vypadá.

Kdo informuje členy interdisciplinárního tým resp. OSPOD o tom, jak se ta situace jeví, kam se hýbe (dohoda vs. nedohoda?)

Většinou to je tak, že když jsou rodiče v nějaké službě, tak ta organizace informuje jak soud, tak v kopii OSPOD zprávou o tom, co se v rodině podařilo. Ve chvíli, kdy nám to nepošlou, tak se s dotazem obracíme my sami nebo se můžeme dotázat i té soudní tajemnice a ta nám to přepośle.

Soudní tajemnice do vytipované služby z interdisciplinárního týmu zasílá před navázáním spolupráce rodičů se službou zakázku, tuto zasílá i do kopie OSPOD. To, že soudní tajemnice odesílá rodinu do služby, vychází i z prvotní zprávy OSPOD, zda jsme je někam doporučili. Naše poznatky a doporučení bere soudní tajemnice v potaz.

Když Vás poslouchám, tak mě napadá, že se Vám snáze drží role účastníka řízení u soudního jednání (za dítě), když nemusíte tolik ty rodiče koordinovat?

To asi ano, ale zároveň na OSPOD zůstává ta role edukace rodičů. Ta edukace a rozhovory s rodiči stejně nejdou pod hodinu. Ať už je to o dohodě, či nedohodě, tak jsou ty rozhovory dost do hloubky a stane se, že i když je to dohoda, tak se někdy některý z rodičů rozpláče a my třeba odkazuje do služby, která určitou bolavou oblast podpoří.

Pracujete při pohovorech s rodiči s nějakými materiály? S rodičovským plánem atd.?

*Ano, s **rodičovským plánem**, ten předáváme, vysvětlujeme postup s ním a jeho smysl. Rodiče si ho vypracovávají spolu či každý zvlášť a vzájemně si ho pak předají. Stejně jako předáváme brožury o NNO a letáky o Cochemské praxi.*

Rozumím tedy dobře tomu, že v rámci aktérů interdisciplinární spolupráce probíhají písemné zprávy?

Ano, NNO píšou zprávy ze spolupráce s rodinou, my píšeme protokol ze setkání s rodiči, popř. protokol z jednání s dítětem nebo když to není vhodné, abychom psali do počítače, tak následně napíšeme úřední záznam.

Je rozdíl mezi zprávou z mediace vs. zpráva z rodinné poradny či terapie? Např. že mediační zpráva je velmi stručná ve smyslu dohoda/nedohoda?

Myslím si, že až tak to není. Žádná zpráva neobsahuje citlivé údaje, ale v každé zprávě je tak nějak pospána spolupráce s rodiči, co s nimi bylo projednáno a jaká dostaly doporučení. Někdy to možná působí tak, že to nic nového nepřineslo, protože s tím samým odcházeli už z OSPOD, ale to je spíš asi vývojem té Cochemské praxe v našem okrese.

(Výzkumný okruh 3 – Limity)

KRÁTKODOBÁ PRAXE

NÍZKÁ NABÍDKA SLUŽEB - nízké pokrytí služeb (terapií pro rodiče)

Jak Vy sama tedy hodnotíte interdisciplinární spolupráci? A také Cochemský model a to, že je veškerá aktivita a rozhodování jsou vráceny do rukou rodičů? Považujete to za funkční model?

*Ano, já sama vnímám, že něco se ještě může dělat jinak, ale těžko se to vysvětluje. Jinak já sama jsem z Cochemského modelu nadšená, mě ta práce s rodiči baví, mně to všechno zapadá do sebe, jenom co mi prostě nějakým způsobem... "nesedí"... Možná je to tím, že u nás ještě stále často vše sklouzává k edukaci rodičů i za situace, že by potřebovali terapii, a to já postrádám. Vím, že je dobré slyšet informace opakovaně, edukaci nechci nijak zlehčovat, ale já **postrádám terapii**. Možná je ještě **krátká doba**, kdy to u nás praktikujeme, možná je třeba to ještě lépe nasměrovat, aby to lépe vypovídalo o skutečném obrazu rodiny.*

(Výzkumný okruh 2 – Příklady efektivní a účinné praxe)

PRÁCE S DĚTMI - pohovor

Pojďme se ještě zaměřit přímo na to dítě, zajímá mě především to. Kam všude se to dítě, o které jde, dostane? K Vám na OSPOD i do NNO?

*Ano, **dítě** určitě přichází k nám, **pohovor** s ním neprotokolujeme, spíše s ním mluvíme a pak uděláme úřední záznam, který připojíme k našemu protokolu z rozhovoru s rodiči, a tak nějak se vyjádříme „za to dítě“. Myslím si, že to ani není nějak traumatizující pro to dítě. Protože oni jsou v pohodě a pokud si dospělí myslí, že to dítě nedává, tak to často může být i jen proto, že to dítě nikdo neposlouchá a rodiče nezajímá názor dítěte. U nás na OSPOD ten prostor mají a připadají si důležití, tady o tom s nimi povídáme. Také v závěru rozhovoru s dítětem zhodnocujeme, co jsme si řekli a co můžeme říci rodičům a co případně ne. Následně se to přetlumočí rodičům a ve chvíli, kdy se zjistí, že rodina nefunguje a chování rodičů má dopad na dítě, tak jsou i děti zahrnuty do terapie. Myslím, si, že podpora pro děti ve službách rozhodně je.*

Také některé naše soudkyně jsou vůči dětem velmi vřelé, máme tady jednu paní soudkyni, která je úplně skvělá a je „hlavou“ té naší Cochemské praxe v okrese. S dětmi si povídá, je schopna za dětmi jezdit nebo si je zve k sobě, chce slyšet jejich názor, a to klidně i opakovaně. Sama jsem zažila, že i děti s ní chtěli mluvit a mluvili s ní. Děti jsou určitě účastníky v řízení a jsou vyslyšeni.

(Výzkumný okruh 1 - Specifika uplatňování Cochemské praxe)

INTERDISCIPLINÁRNÍ TÝM - ověřování efektivity, opatrovník, soudní pracovník, pracovníci služeb

V závěru bych se ráda ještě doptala, že neví, zda je u Vás soudce součástí interdisciplinárního týmu?

Ano. Určitě, zástupci z řad soudců součástí interdisciplinárního týmu, také tajemnice soudu se účastní pravidelných metodických porad týmu. Nevím přesně, kolik jich tam bývá přesně, ale jsou tam.

(Výzkumný okruh 2 – Příklady efektivní a účinné praxe)

ZHODNOCENÍ EFEKTIVITY - zlepšení vztahů a spolupráce s klienty

Je něco, co byste chtěla říci závěrem?

Asi bych ráda, řekla, že ta spolupráce v interdisciplinárním týmu opravdu funguje, za ty informace jsme všichni rádi a lépe se pracuje. I samotní soudci jsou schopni zavolat na OSPOD či do služby a komunikovat.

Aha, ještě mě s tím napadá otázka, zda jste někdy i na společné vzdělávací akci?

To asi ne, to jsme nikdy nebyli.

11 Bibliografické údaje

**Jméno a příjmení autora/ky: Bc. Sylva Heulerová, DiS.
Studijní program: Sociální politika a sociální práce (NMgr.)**

**Název práce: Cochemská praxe – interdisciplinární spolupráce v zájmu dítěte
Vedoucí práce: Doc. PhDr. David Urban, Ph.D.**

Rok dokončení práce: 2022

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 84

Ostatní text: 17 805

Celkový počet znaků: 17 889

Počet pramenů a literatury: 50

Názvy souborů: diplomova_prace_heulerova_final

Text práce ve formátu PDF: diplomova_prace_heulerova_final.pdf

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX: diplomova_prace_heulerova_final.doc

Další soubory:

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Sylva Heulerová, DiS.

Obor studia: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Cochemská praxe - interdisciplinární spolupráce v zájmu dítěte

Vedoucí práce: David Urban

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 68

Počet stránek příloh: 8

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření

(respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny

(citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

(jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice

(samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		2		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		2		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		2		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce

(publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Téma předložené diplomové práce je zajímavé a přílehlivé ke studovanému programu. Práce se dělí na část teoretickou a praktickou. V teoretické části diplomové práce autorka popisuje základní teoretická východiska, vztahující se k tématu. Autorka se snaží vymezit a udržet vnitřní linii textu a návaznost jednotlivých kapitol. Činí tak i za pomoci úvodů do jednotlivých (pod)kapitol. Na tomto místě bych mohl snad doporučit, aby tyto úvody a zdůvodnění prezentovaného textu v práci bylo obsáhlejší - pokud by autorka prezentovaný text více odůvodnila, bylo by to k prospěchu. Na některých místech v práci také není zřejmé, zda autorka vychází z odborné literatury, případně z vlastních pracovních zkušeností. V rámci praktické části jsou prezentovány výsledky z vlastního výzkumného šetření. Praktickou část práce hodnotím za tu zdařilejší (v porovnání s částí teoretickou). Data jsou prezentována přehledně, zajímavé jsou i výsledky, které mohou být uplatnitelné v praxi. Práce by po formální stránce vyžadovala některé drobnější korektury, např. kapitola č. 8 začíná na konci strany - hlavní kapitoly by měly začínat na samostatné straně, atd.

Doporučení do soutěže o nejlepší diplomovou práci: nedoporučuji
Celkově získané body do soutěže:

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis: 18.5.2022

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Sylva Heulurová

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Cochemská praxe - interdisciplinární spolupráce v zájmu dítěte

Oponent práce: Mgr. Iveta Jelínková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření

		x		
--	--	---	--	--

(respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

Práce s odbornou literaturou a prameny

			x	
--	--	--	---	--

(citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

Formální zpracování

			x	
--	--	--	---	--

(jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			x	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice

--	--	--	--	--

(samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

		x		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

			x	
--	--	--	---	--

Návaznost kapitol a subkapitol

			x	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			x	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce

			x	
--	--	--	---	--

(publikace, referáty, apod.)

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Jaká je podle Vás perspektiva Cochemské praxe v ČR v dalším období.
Udělala byste ve svém výzkumu něco jinak?
Setkala jste se v rámci výzkumu s nějakými výzkumnými limity?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Hlavním tématem předložené diplomové práce je problematika Cochemské praxe, z pohledu interdisciplinární spolupráce v zájmu dítěte. Zvolené zaměření práce je úzce spjato se studovaným oborem. Diplomová práce je standardně dělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část je postavena na pěti (respektive čtyřech) hlavních kapitol, v nichž se autorka z různých pohledů snaží přiblížit hlavnímu tématu práce. První kapitola předkládané práce je označena jako Úvod, což je značně matoucí. Úvod není kapitolou a nečísluje se. Druhá, obsahově první kapitola se zabývá problematikou rodiny a rozvodů. I když jde o stěžejní téma předkládané práce, není rodině věnována příliš velká pozornost. Třetí kapitola práce nás pak podrobněji seznamuje se zúčastněnými subjekty v rámci interdisciplinární spolupráce. Čtvrtá kapitola práce pak popisuje Cochemskou praxi jako takovou, např. s její vznik či pilíři. V páté, závěrečné kapitole teoretické části práce autorka popisuje proces opatrovnického řízení v souvislosti s Cochemskou praxí. Z teoretické části práce je zřejmé, že autorka využívá svých zkušeností z praxe a text se snaží strukturovat dle svého postřehu z realizace poskytované služby, což se jí ne vždy daří. Jednotlivé kapitoly na sebe ne vždy tematicky navazují a nedotýkají se vždy obsahově tématu. Praktická část práce nás seznamuje s cílem výzkumu, metodologií výzkumného šetření, zpracováním dat či výsledky výzkumného šetření. Hlavním cílem výzkumu bylo analyzovat a zhodnotit uplatnění Cochemského modelu v praxi v ČR. Autorka zvolila metodu kvalitativního výzkumu, formou rozhovoru (interview). Samotný výzkum je standardně zpracován, sebraná data a výsledky by pak zasloužily preciznější, resp. konkrétnější prezentaci. Některé otázky rozhovoru jsou nevhodně formulovány (uzavřené otázky), ve výsledcích šetření jsou minimálně uváděny reakce respondentů na dané téma, autorka častěji používá formulací hovoří, řekli, uvedli, ale nedoloží. V příloze nalezneme pouze jeden přepis rozhovoru, zbývající přepisy ne, ani v práci o nich není zmínka. Nešťastné je i spojení vyhodnocení výsledků šetření s diskuzí. Samotný Závěr práce obsahově neodpovídá požadavkům na něj, autorka pouze zmiňuje, co bylo obsahem teoretické a praktické části práce, toto shrnutí do něj rozhodně nepatří. Výhrady mám k formální stránce práce, autorka v teoretické části poměrně často neuvádí zdroje, ze kterých čerpala, např. str. 13, 16, 17, 19 (3.8), 20, 22 (4.4), 27, 28, 29, 31, 33. Hlavní kapitoly ne vždy začínají na nové straně, text není vždy dopsán na konec stránky (vznikají velké mezery), odstupy podkapitol od předchozího textu nejsou jednotné. Přílohy práce nejsou číslovány zvlášť. Použitá literatura odpovídá rozsahem nárokům na diplomovou práci.

Doporučení do soutěže o nejlepší diplomovou práci:	nedoporučuji
Celkově získané body do soutěže:	19,625
Doporučení k obhajobě:	doporučuji
Navrhovaná klasifikace:	3-dobře

Datum, podpis: 17. 5. 2022

* nehodící se škrtněte

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a